

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Tudományos Diákköri Szemle

2013

I. kötet

SZÉCHENYI TERV

Tudományos Diákköri Szemle 2013

I. kötet

szerkesztette:
Bóka János

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
2013

Tartalom

Előszó	7
--------------	---

Állam- és Jogtudományi Szekció

Balog Balázs: A haszonbérleti szerződés a XIX. század magyar bírói gyakorlatában – Az Osztrák Polgári Törvénykönyv hatása a magyar magánjogra (I. díj)	9
Borbényi Laura Bianka: A jogtárgyharmonikus értelmezés a bírói gyakorlat tükrében (I. díj)	37
Gönczi Gergely: A kármegosztás intézménye a lex Rhodia tükrében, kitekintéssel annak modern továbbélésére (I. díj)	65
Monori Zsuzsanna Éva: Zaklatás – Egy tényállás kritikája a magyar joggyakorlat tükrében (I. díj)	93
Simon Emese Réka – Szalóky Béla: A lakhatáshoz való jog kérdéskörének alakulása Magyarországon és nemzetközi viszonylatban (I. díj, KIM különdíj)	123
Gál Andor: A gyermekprostitúció anyagi büntetőjogi kérdései, különös tekintettel az ügyfél cselekményére (II. díj)	153
Ivanics Dorina: A termékmegjelenítés (II. díj)	180
Lukács Adrienn: A munkavállalók személyiségi jogainak védelme, különös tekintettel a munkahelyi kamerákra (II. díj)	212
Molnár Erzsébet: Az ajánlat jogintézményének szabályozása a hazai és a nemzetközi joggyakorlat tükrében (II. díj)	241

Az ajánlat jogintézményének szabályozása a hazai és a nemzetközi joggyakorlat tükrében

Helyezés: II. díj (Polgári jog III. tagozat)

Témavezető:

Dr. Blazovichné Dr. Gellén Klára, egyetemi docens; Dr. Bóka János, adjunktus

Bevezetés

A szerződéskötés során tett jognyilatkozatok vizsgálata rendkívül lényeges, elengedhetetlen ahhoz, hogy egy kétoldalú jogügyletről megállapíthassuk azt, hogy egy létrejött szerződésről van szó. A szerződés létszakaszait tekintve, annak létrejövetele a legfontosabb mozzanat, hiszen csak létrejött szerződés esetén vizsgálhatjuk, hogy az érvényes-e, valamint abban az esetben, ha érvényessége megállapított, hatályos-e.

Dolgozatomban kifejezetten a szerződés létrejövetelének folyamatával kívánok foglalkozni, részletesen elemezve, létszakaszokra bontva e folyamat egyes állomásait. A terjedelmi korlátokra és a téma szűkítésének, valamint mélyítésének követelményére tekintettel nem kívánok részletesen kitérni a szerződés létrejövetelének speciális módozataira, a dolgozat az általános szerződéskötési folyamat elemzésére szorítkozik. A téma kifejtése során különösen az ajánlat, ajánlati kötöttség intézménye kerül – a jogintézmény szabályozási jellegzetességei kimerítő bemutatásának igényével – elemzésre, mind a hazai, mind a nemzetközi jogi szabályozás górcső alá vételével.

A dolgozat célja egyrészt válaszadás az ajánlat jogintézménye tekintetében felmerülő vitás kérdésekre, így például arra, hogy létezik-e határozatlan időre tett ajánlat, vagy arra, hogy milyen hatással van az egyes jogrendszerekben a halál ténye az ajánlat hatályára, s melyek a szabályozások eltérőségének okai.

A különböző kontinentális jogi és common law jogrendszerek szabályozási sajátosságainak tanulmányozása és véleményezése mellett további cél a szerződés létrejövetele során esetlegesen felmerülő felelősségtani problémák (tipikusan az ajánlati kötöttség megsértéséből eredően) nemzetenként, jogrendszerenként eltérő szabályozásának bemutatása.

A téma ismertetése során a hatályos hazai, és a majdani új Polgári Törvénykönyv szerinti szabályozás bemutatása mellett összehasonlító jelleggel ismertetésre kerülnek az olasz (Codice Civile), a német [Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)], az osztrák [Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB/Optk.)], polgári törvénykönyvek releváns rendelkezései, valamint a kodifikált kódex szintjén egységes szabályozással nem rendelkező francia jogi szabályozás¹ releváns ren-

¹ A francia magánjog terén, eltérően más kontinentális jogrendszerektől, nincs egyetlen jogszabályban szabályozva az ajánlati kötöttség intézménye. Bizonyos normák, így például a Fogyasztói törvénykönyv meghatároz az ajánlat elfogadására kötelezően nyitva álló időt, a címzett fél védelme, az elhamarkodott döntés megakadályozása érdekében, de ezek nem általános szabályok, nem alkalmazhatók minden szerződés esetén. Éppen ezért, az átfogó jogi szabályozás hiánya miatt a franciák elvek mentén határozzák meg az ajánlati kötöttség szabályait. V.ö. Graziano, Thomas Kadner – Bóka János: Összehasonlító szerződési jog, Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2010. 218.

delkezései, megoldásai, továbbá a common law jogrendszerek tipikusan kontinentálistól eltérő szabályozási módszerai. A dolgozat tartalmi és terjedelmi kereteit meghaladná a különböző magánjogi jogegységesítő törekvések által nyújtott megoldások ismertetése. Érdemes azonban megemlíteni, hogy az Európai Szerződési Jog Alapelvei (Principles of European Contract Law, PECL),² mely kísérletet tett megfelelő keretet nyújtani a közösségi magánjogi jogalkalmazás számára a szerződési jog általános szabályainak egységes alapokra történő helyezésével, 2. fejezete rendelkezik a szerződéskötésről, ezen belül a második rész az *Ajánlat és elfogadás* címet viseli.³ A szabályozás tartalmát tekintve megegyezik a hatályos magyar szabályozással, eltekintve néhány apró eltéréstől,⁴ mely viszont az új Polgári Törvénykönyv Javaslatában jelenik meg. Ez alapján látható, hogy a Javaslat a jogegységesítő törekvéseknek megfelelően alakítja ki a szabályozási konstrukciót, teret engedve ezzel hazánkban is a jogharmonizációs törekvések realizálásának.

I. A szerződéskötést megelőző folyamatok jogi értékelése

A szerződés jogi értelemben főszabály szerint⁵ két szembenálló fél egybehangzó egyoldalú akaratnyilatkozatának találkozása esetén jön létre.⁶

Csanádi György szerint az ajánlat az a „kötelező erővel bíró első szerződési nyilatkozat”,⁷ amellyel a szerződés létrejöttéhez vezető folyamat in concreto, jogi értelemben véve kezdetet vesz. A gyakorlatban természetesen az ajánlattételt megelőzően is beszélhetünk a felek közötti ún. prekontraktuális kapcsolatról, magát a konkrét ajánlat megtételét is számos tárgyalás előzetesi, és előzi meg⁸ azzal, hogy az e szakaszban tett kijelentések, ahogy Kolosváry Bálint nevezi, a *pusztá alkudozás*,⁹ a felek akarata szerint még nem minősül ajánlatnak, jogosultságokat és kötelezettségeket tipikusan még nem keletkeztet.¹⁰ Éppen e tény nyomatékosságára a Legfelsőbb Bíróság is kifejezésre jutatta állásfoglalásában, hogy „a megkötendő szerződés egyes feltételeire nézve az egyezkedések során létesített megállapodások sem a felekre, sem – szerződéskötési kötelezettség esetén – a szerződési vitában eljáró bíróságra nem kötelező hatályúak.”¹¹ A joggyakorlatban ezért nagyon fontos annak megállapítása, hogy adott fél által tett nyilatkozat, kijelentés valójában szerződési nyilatkozatnak minősül-e (így ajánlatnak vagy elfogadó nyilatkozatnak), vagy csupán az ügyleti tárgyalások folytatására irányuló szándéknyilatkozatnak.¹² E tekintetben a felek tényleges akarata vizsgálandó¹³

² Hugh Beale: The development of European Contract Law: Towards a European Civil Code (In: A magyar magánjog az európai jogfejlődés áramában – A Miskolci Egyetem ÁJK Jubileumi Konferenciájának Kiadványa. Miskolc. Novotni Kiadó, 2002) 12.

³ Verebics János: Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai. A jogegységesítés útjai és újabb állomásai. Budapest, Typo Nova Kft., 2004. 101.

⁴ Így pl. Az ajánlat lényegesnek nem minősülő tartalmától eltérően megtett elfogadó nyilatkozat főszabály szerint nem minősül új ajánlatnak.

Abban az esetben, ha valamely félnek olyan *batalmassága* van, amellyel egyoldalúan szerződést keletkeztet - pl. törvényen alapuló elővásárlási jog - úgy a szerződés létrejöttéhez nem szükséges két egybehangzó akaratnyilatkozat.

⁶ Petrik Ferenc (szerk.): A szerződések joga. Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 1993. 65.; Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1933. I. rész. 131.

⁷ Csanádi György: A szerződés megkötése (In: A polgári törvénykönyv magyarázata (XVIII. Fejezet), Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 1981, szerk. Eörsi Gyula – Gellért György) 1009.

⁸ Benedek Károly: A szerződés megkötése (In: A polgári törvénykönyv magyarázata (XVII.-XVIII. Fejezet), Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2001, szerk. Gellért György) 734.

⁹ Kolosváry Bálint: A magyar magánjog tankönyve. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1911. II. kötet. 57.

¹⁰ Köles Tibor- Sághy Mária: Polgári jog II. Kötelmi jog. Budapest, Novissima Könyvkiadó. 2006. 36.

¹¹ GKT 12/1973. sz. állásfoglalás; vö. Petrik i. m. 65.

¹² Vö. BH.2003. 203.

¹³ Vö. Gellén Klára: Az akarat szerepe a szerződéskötés során, különös tekintettel a színlelésre (In: Acta Universitatis Szegedi Juridica et Politica. Tomus LXII. Fasc. 4., Szeged, 2002.)

az általuk tett nyilatkozatok alapján, hiszen a szerződés csak a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó nyilatkozatával jön létre.¹⁴ Ezért ha a tárgyalásokat folytató felek az ingatlan adásvételi szerződés megkötését megelőző tárgyalások során bizonyos okiratot azzal a feltétellel írnak alá, hogy e megállapodástól a végleges okirat aláírásáig eltérhetnek, az létrejött szerződésnek a felek akaratgyességének hiány miatt nem minősíthető.¹⁵ A szerződéskötés folyamata tulajdonképpen azoknak a találkozó nyilatkozatoknak a sorozatát jelenti, amelyek eredményeképpen a jogokat és kötelezettségeket létrehozó szerződés létrejön.¹⁶

1. Az üzleti kockázat szerepe a szerződéses tárgyalások során

A szerződés tényleges megkötését, a jogi relevanciával rendelkező ajánlat megtételét számos, az üzleti tárgyalások körébe tartozó folyamat előzi meg, mely tárgyalások a szerződés létrejöttét célozzák, de tipikusan az e szakaszban tett nyilatkozatok a feleket nem kötik. A jog természetesen e folyamat során is védelemben kívánja részesíteni a feleket, de ez a védelem nem korlátlan, főszabály szerint alapvető szintű. Egészen az ajánlat megtételéig, bizonyos mértékű, alább tárgyalt jogi kötelezettség vállalásáig minden más elvet háttérbe helyezve érvényesül a szerződéskötési szabadság elve. A magyar joggyakorlatban több bírósági döntés¹⁷ is kimondta, hogy a felek szabadon bocsátkozhatnak szerződési tárgyalásokba, és nem tartoznak felelősséggel a megállapodás elmaradásáért. E döntések értelmében, a magánjogi jogviszonyokban nagyobb érdek az, hogy a felek szerződéskötési szabadsága megfelelően érvényesüljön, a gazdasági élet rugalmasságának követelménye teljesüljön, éppen ezért a szerződő fél üzleti kockázataként kezeli a joggyakorlat azt, hogyha vele a másik fél bármely okból mégsem köt szerződést. Az, hogy melyek azok a magatartások, amelyek a szokásos üzleti kockázat körébe tartoznak, jogszabály nem tartalmazza, annak kimunkálása a bírói gyakorlat és a gazdasági élet feladata. A bírói gyakorlat szerint e magatartások körébe tartozik a teljesség igénye nélkül a szerződés megkötése előtti tájékozódás, tárgyalás, valamint az esetleges képviselet.¹⁸ Az üzleti kockázat egy tag terminus. Arra nézve, hogy mely magatartás az, amely kifejezetten nem minősül a szokásos üzleti kockázat körébe elbírálandó magatartásnak, a bírói gyakorlat nem határoz meg iránymutatást. Így abban az esetben, ha a szerződéskötési folyamat során a tárgyalások megszakadnak, és ebből bármely félnek kára keletkezik, ha az üzleti kockázat tágran meghatározható körében realizálódott, a kárt a károsult másra nem háríthatja át, saját kárát köteles viselni.¹⁹

2. A szerződési jog alapelveinek érvényesülése a szerződéskötés során

A Ptk.²⁰ megköveteli a felektől a jóhiszeműség és tisztesség elvének²¹ megtartását, az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség követését, valamint a culpa in contrahendo²² elv szerinti eljárást.

¹⁴ Ptk. 205. § (1) bek.

¹⁵ 1940. febr. 20. – P. V. Vö. Grill. XXXIII. Kötet 354.

¹⁶ Csanádi i. m. 1007.

¹⁷ Pl. BDT2010. 2247.; BDT2005. 1138.; BDT2000. 293.

¹⁸ BH2003. 203.

¹⁹ BH1996. 586.

²⁰ Ptk. 4. § (1) bek.

²¹ Ld. Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része. Budapest-Pécs. Dialog Campus Kiadó. 1997. 142.

²² Ld. részletesen: Izsó Krisztina: Culpa in contrahendo. A szerződéskötést megelőző jogviszony deliktualis vagy kontraktualis jellegének problémája. (In: Jogi tanulmány. Budapest. ELTE-ÁJK, 1998.) 147-153.

Az új Polgári Törvénykönyv Javaslatában (Javaslat) a prekontraktuális felelősség megerősítése tapasztalható. A jogalkotó olyan garanciális szabályokat épít be a Javaslatba, mely még inkább védeni rendeli a szerződéses folyamatok során egymásnak kiszolgáltatott, és törvényi garanciákkal is csak korlátozottan védett feleket. Ennek eklatáns példája az, hogy a jelenlegi Ptk. által is, alapelvi szinten szabályozott együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget a Javaslat kiterjeszti, helyesebben fogalmazva konkretizálja a szerződési jogra, azt a Kötelmek közös szabályairól szóló részben tárgyalja.²³ Ezen elv keretében kimondja, hogy a szerződés létrejöttének elmaradásaért a feleket kártérítési kötelezettség főszabály szerint nem terheli.²⁴ A következő bekezdésben kivételként rögzíti azonban, hogy abban az esetben, ha a szerződés azért nem jön létre, mert az együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget a szerződéskötési tárgyalások során valamely fél megszegte, ez a fél köteles a másik fél ebből származó kárát a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint megtéríteni.²⁵ Ezen új szabályozási konstrukcióval a Javaslat tisztázza a joggyakorlat által felvetődő jogértelmezési kérdéseket.²⁶ Jelesül arra a kérdésre pontosítja és határozza meg konkrétan a választ, hogy az ilyen jellegű jogellenes prekontraktuális magatartások esetén a Ptk. 6. §-a szerinti utaló magatartásért való helytállási kötelezettség, vagy a Ptk. 339. §-a szerinti deliktuális felelősség alapján marasztalandó a másik szerződő félnek kárt okozó fél. Eddig sem volt kétséges a két jogintézmény egymástól való elhatárolása az utaló magatartás szubszidiárius jellege miatt, azonban e rendelkezéssel a jogalkotó kifejezett támaszt, hivatkozási alapot nyújt a jogalkalmazó számára a prekontraktuális tárgyalások során felmerülő együttműködési és tájékoztatási kötelezettség megsértésének esetére. A Javaslat egyértelműen rögzíti, hogy a prekontraktuális magatartások ily módon való megsértése esetén deliktuális felelősség alapján helye van kártérítésnek, biztos talajon nyugvó hivatkozási alapot teremt a szerződésben nem álló károsult részére igényének érvényesítéséhez.

II. Az egyoldalú jognyilatkozatok

Az egyoldalú nyilatkozatok különös kötelemfakasztó jogi tények, hiszen ezekhez főszabály szerint csak akkor fűződik joghatás, csak akkor idéznek elő kötelmet, ha jogszabály annak kötelemfakasztó erejét külön elismeri.²⁷ Van olyan egyoldalú jognyilatkozat, mely közlésre szánt, de nem meghatározott személyhez intézett (ilyen pl. a díjkitűzés), és vannak olyanok is, melyek hatályossá válásához szükséges az, hogy a nyilatkozat annak irányába történjen, „*akinek jogi helyzetére a jogügylet hatást kíván gyakorolni*”.²⁸ Ez utóbbit határozott személyhez intézett, vagy címzett jognyilatkozatnak nevezzük. Mind az ajánlat, mind az elfogadó nyilatkozat egyoldalú, meghatározott személyhez szóló, tehát címzett jognyilatkozat.

A jogirodalomban vitatott az egyoldalú jogügyletek, jognyilatkozatok kötőereje. A német jogi kultúrához tartozó jogrendszerek kötőerővel ruházzák fel az egyoldalú jognyilatkozatokat, így az ajánlatot is kötelelem-keletkeztető jogi ténynek tekintik, ezzel szemben azonban a francia jog alapvetően nem ismeri el az egyoldalú kötelezettségvállalás lehetőségét, azt nem tekinti kötelelem forrásának.²⁹ Így – mint arról a későbbiekben szó lesz – míg a német jog sze-

²³ IV. Cím. A szerződés. A szerződési jog alapelvei.

²⁴ Javaslat 6:62. § (4) bek.

²⁵ Javaslat 6:62. § (5) bek.

²⁶ Ld. BH1990. 64.

²⁷ Szladits Károly: Az osztrák polgári törvénykönyv, hatásában a magyar magánjogra. Budapest, Politzer, 1932. 277.

²⁸ Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1933. I. rész 131.

²⁹ Graziano – Bóka i. m.219.

rint az egyoldalú jognyilatkozat annak megtételével tipikusan elválnak a jognyilatkozatot tevő személytől, és önálló életre kel, addig a francia jog ezt el nem ismerve abszolút módon a jognyilatkozatot tevő személyhez köti a nyilatkozatot, éppen ezért, ha az ő személyi körülményeiben változás történik (meghal, cselekvőképtelenné válik), ez kihatással lesz az általa megtett jognyilatkozatra is.

E jogdogmatikai bizonytalanság miatt is helyes, hogy a Ptk. nem generális jelleggel, hanem kifejezetten a törvény által meghatározott esetekben származtat egyoldalú nyilatkozatból kötelezettséget.³⁰

III. Az ajánlat és az elfogadó nyilatkozat jogi természete

Almási Antal definíciója szerint „*az ajánlat az ajánlattevőnek üzleti ellenfeléhez intézett, közlésre szoruló és az előbbi kötelező kérdése, amely a szerződés lényeges alkotó elemeit felöleli és a tervezett jogváltást előírja*”.³¹

Az ajánlat definíciója minden fogalmi elemével együtt akképpen határozható meg, hogy az egy olyan egyoldalú, a tárgyat képező szerződés lényeges elemeit tartalmazó,³² főszabály szerint alakszerűségekhez nem kötött,³³ és főszabály szerint féloldalas kötelmi helyzetet teremtő címzett jognyilatkozat, melynek a címzett fél részéről teljes terjedelemben és tartalomban történő elfogadásával a szerződés minden egyéb jogcselekmény nélkül³⁴ létrejön.

Az ajánlat és az elfogadó nyilatkozat együttesen hozza létre a szerződést a felek között, „*az ajánlat annak elfogadásával a szerződésben fogalmi egységgé olvad*”,³⁵ de mint a szerződés „alkotóelemei”, maga az ajánlat és az elfogadó nyilatkozat is részekre bontható.

Annak, hogy egy jognyilatkozatot, akaratnyilatkozatot ajánlatnak tekintsünk, meg kell felelni három feltételnek: egyrészt tartalmaznia kell a megkötendő szerződés minden lényeges elemét akképpen, hogy elegendő legyen a szerződés létrejöttéhez a másik fél által kijelentett „elfogadom” válasz, másrészt az ajánlatot ún. jogügyleti jelleggel kell tenni, ami azt jelenti, hogy olyan nyilatkozatot kell tartalmaznia, melyet az ajánlattevő, az ajánlat elfogadása esetén, annak feltételével teljesíteni vállal, végül pedig olyan formában kell az ajánlatot megtenni, amilyen formát az ajánlat tárgyat képező szerződés létrejövetelének formai követelményeként a jogszabály előír.³⁶

Almási szerint mind az *ajánlat*, mind az *elfogadó nyilatkozat* ún. önrendelkező és átnyúló részből áll.³⁷ Ez azt jelenti, hogy az ajánlattevő az ajánlatát saját jogi helyzetére tekintettel, saját jogkörében teszi meg, abba azon tényeket, lényeges szerződési elemeket foglalja, amelyek számára fontosak, amelyekhez ő joghatás kiváltását kívánja fűzni. Azonban ez az ajánlat egy feltételes joghatást kiváltó egyoldalú jognyilatkozat csupán, és átnyúló jellege is ebből ered, hiszen az ajánlat a meghatározott személyhez történő közléssel átkerül a címzett jogkörébe, és

³⁰ „Egyoldalú nyilatkozatból csak a jogszabályban megállapított esetekben keletkezik jogosultság a szolgáltatás követelésére; az egyoldalú nyilatkozatokra – ha törvény kivételt nem tesz – a szerződésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.” /Ptk. 199. §/

³¹ Almási Antal: Kötelmi jog kézikönyve. Budapest, Tébe Kiadóvállalata M. SZ., 1929. I. kötet 380.

³² Vö. Katona Mór – Kiss Mór – Reiner János: Magyar magánjog. III. Kötet. Kötelmi jog. Budapest, Singer és Wolfner Kiadása, 1898. 90.

³³ Ld. részletesen *Az elfogadó nyilatkozat megtételének módja* cím alatt

³⁴ Vö. Besenyei Lajos: Kötelmi jog általános rész. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009. 40.

³⁵ Almási 1929 i. m. 383.

³⁶ Ld. Csanádi i. m. 1009.

³⁷ Almási 1929 i. m. 380.

az ő rendelkezésén fog múlni az, hogy az ajánlattevő jogi hatás kiváltását szolgáló nyilatkozata valóban ki fogja e váltani a rendelkező által kívánt joghatást. Az ajánlat önrendelkező része főszabály szerint végleges (hiszen főszabály szerint az ajánlattevő ajánlatához kötve van), azonban az „önrendelkezés véglegessége az elfogadás feltételétől van függővé téve.” E szerint az ajánlat és az elfogadó nyilatkozat megtétele közötti időt függő jogi helyzetnek³⁸ is tekinthetjük, egy várományosi helyzetnek az ajánlattevő részéről.

Almási az *elfogadás* tudományos definícióját is megfogalmazta, miszerint „*az elfogadás az ajánlattevő üzleti ellenfelének egyoldalú, rendszeren közlésre szoruló nyilatkozata, amely az ajánlatban foglalt jogi jelentőségű kérdést igenlő értelemben oldja meg.*”³⁹

A fogalom-meghatározás kifejezésre juttatja az elfogadó nyilatkozat jogi természetét, miszerint az egy olyan egyoldalú jognyilatkozat, mely a másik fél helyzetében idéz elő joghatást, a másik fél minden egyéb erre irányuló jogcselekménye nélkül, sőt e hatás abban az esetben is beáll, ha azt a másik fél nem kívánja. E jellemzésből kitűnik az, hogy az elfogadó nyilatkozat egy hatalmasság, alakító jog.⁴⁰

Az elfogadás hatalmasság jellege, mely alább kifejtésre kerül, nem feltételezi azonban azt, hogy az ajánlat is ilyen jogi természettel bírna. Egyetérthetünk Kolosváry Bálinttal abban, hogy az ajánlat nem alakító jog, hiszen jogi kötelezettséget önmagában nem létesít, az ajánlat arra szolgál, hogy *elfogadtassék*, a kötelmet az elfogadás létesíti, az ajánlat önmagában másra nézve kötelezettséget nem szül.⁴¹ Valójában azonban az ajánlat is hordoz magában kötelezettséget, azonban ez a kötelezettség – mely az ajánlati kötöttség intézményében ölt testet – pusztán az ajánlattevőt köti, így más joghelyzetében önmagában, hatalmasság jelleggel valóban nem idéz elő joghatást.

Az elfogadás alakító jogi jellegét erősíti az a tény, hogy ennek megtételével a szerződés a felek között azonnal létrejön. Az elfogadó nyilatkozat azonban az elővásárlási joghoz hasonlóan feltételes alakító jog, hiszen e nyilatkozat létjogosultsága alapvetően az ajánlattevő, egy másik fél ajánlatától, rendelkezésétől függ.

Az elfogadás hatalmasság jellege, mint láthattuk, tehát feltételes, és véleményem szerint korlátozott is. Dogmatikailag alakító jognak kell tekintenünk, azonban az ajánlat, mint előfeltétel tartalma köti a címzett felet, hiszen elfogadás csak és kizárólag igenlő, tehát az ajánlat tartalmával teljes mértékben megegyező nyilatkozat esetén jön létre. Tehát e jogi tény alakító jogi jellege az esetek többségében látens, hiszen a felek között akarategyesség van, mindketten létre kívánják hozni a szerződést, mégpedig az ajánlatban megfogalmazott tartalommal. Az alakító jogi jelleg abban az esetben azonban valóban szembetűnő, amikor az ajánlattevő utóbb nem kíván szerződni, az elfogadó nyilatkozat azonban a jogszabályban meghatározottak szerint szabályszerűen megtételre került, hiszen ekkor az ajánlattevő jogi helyzetében korábbi nyilatkozatával ellentétben rendszerint mégis olyan körülmény áll be, melynek létét ő már nem kívánta.⁴²

Így tehát, mint már fentebb említésre került, az elfogadás is önrendelkező és átnyúló részből áll. Az önrendelkező rész pedig – Almási irodalmi szavaival élve – „*az ajánlat átnyúló részének megragadása*”.⁴³ Tulajdonképpen a címzett fél az elfogadással az ajánlat által deklarált, saját

³⁸ Vö. Bíró György: *Kötelmi jog*. Miskolc, Novotni Kiadó, 2010. 269.

³⁹ Almási 1929 i.m. 380.

⁴⁰ Olyan jogi helyzet, amelyben a jogviszony tartalmát az egyik alany egyoldalú nyilatkozatával megállapítja, módosítja vagy megszünteti oly módon, hogy a másik félre nézve keletkeztet kötelezettséget, vagy szünteti meg jogosultságot”. / Bíró-Lenkovics: *Általános tanok*. Miskolc, Novotni Alapítvány, 2006. 173./

⁴¹ Kolosváry i. m. 56.

⁴² Vö. Csanádi i. m. 1011.

⁴³ Almási 1929 i. m. 380.

helyzetére vonatkozó feltételeket, tartalmi elemeket, a szerződés alkotóelemeivé változtatja át, és e nyilatkozat megtételével a függő jogi helyzetet, az ajánlat önrendelkező részéből eredő feltételeességet megszünteti, azt feltétlenné teszi. E feltétlenné tétellel konstruálódik alakító jogi jellegűvé a nyilatkozat, és egyben e hatalmasság jelenti az elfogadás átnyúló jellegét is.

IV. Az ajánlat hatályosulása

Az előző fejezetben említésre került, hogy az ajánlat megtétele pusztán az ajánlattevőre ró kötelezettséget. De vajon mikortól áll fent ez a főszabály szerinti kötelezettség? Mikortól nem vonhatja vissza az ajánlattevő az ajánlatát? E kérdésre a válasz egyszerűen az, hogy a kötöttségi idő abban a pillanatban veszi kezdetét, amikor az ajánlat a címzettel szemben *hatályosul*.

A Ptk. 214. § (1) bekezdése szerint: „*A szerződési nyilatkozat, ha azt szóban vagy szóbeli üzenettel tették, a másik fél tudomásszerzésével válik hatályossá; az írásban vagy távirati úton közölt nyilatkozat hatályosságához pedig az szükséges, hogy az a másik félhez megérkezzen.*”

A Ptk. az akaratnyilatkozat hatályosulását két eltérő momentumhoz köti, attól függően, hogy az ajánlatot ún. múltó vagy maradandó eszközzel tették. A múltó eszközzel történő ajánlattétel esetén az ajánlat a címzett fél erről való *tudomásszerzésével*, még a maradandó eszközzel tett ajánlat *megérkezéssel* válik hatályossá, azaz ezen időpontoktól számítjuk az ajánlati kötöttségi időt.

A szóban tett ajánlat esetén a hatályosulást a törvény a tudomásszerzéshez⁴⁴ köti. Ez azt jelenti, hogy nem elegendő pusztán vélelmezni azt, hogy az ajánlat a címzett fél tudomására jutott, ennek valóban meg is kell történnie. Így például abban az esetben, ha egy spanyol személy szóban szerződési ajánlatot tesz a vele szemben ülő, spanyol nyelven nem beszélő magyar személynek, mindaddig nem válik hatályossá az ajánlat, amíg az esetlegesen egy tolmács által a magyar fél által értett nyelvre lefordításra nem kerül, hiszen arról a magyar fél ténylegesen nem szerzett tudomást.

A múltó és maradandó eszközzel történő ajánlattételi módok mellett egy másik csoportosítást is szükséges megvizsgálnunk, amelyek egymástól a gyakorlatban nem igazán elválaszthatók, nevezetesen az ajánlati kötöttség idejére vonatkoztatva a jelenlévők és távollévők⁴⁵ között tett ajánlat.

Ha e csoportosítás tekintetében vizsgáljuk az ajánlat hatályosulását, figyelembe véve a fenti, múltó-maradandó eszközzel tett ajánlatokra vonatkozó szabályozást, a következők állapíthatók meg.

Jelenlévők között⁴⁶ tipikusan a tudomásszerzés pillanatában hatályosul az ajánlat, mely az esetek túlnyomó többségében, azonnal, pillanatok alatt megtörténik (a fenti, külföldi szerződő fél példája esetében akár órák vagy napok késedelmével is bekövetkezhet a tudomásulvétel).

Távollévők esetén az ajánlat tipikusan a címzett félhez történő megérkezésével válik hatályossá.⁴⁷ Korabeli jogirodalmunk szépen kifejezi azt, hogy távollévők esetében⁴⁸ a törvény miért nem a tudomásszerzés időpontjához köti az ajánlat hatályosulását. Tulajdonképpen az a tény, hogy egy bizonyítottan megérkezettnek tekinthető ajánlat mikor jut a címzett tudomására ténylegesen, nagyon nehezen bizonyítható, sőt a tudomásulvétel időpontját a címzett akár

⁴⁴ Alább kifejtettek miatt helyesebb lenne, ha a törvény a *tudomásulvétel* terminust használná.

⁴⁵ Ptk. 211. § (2) bek.

⁴⁶ A Ptk. 211. § (2) bekezdése szerint jelenlévők között tett ajánlatnak kell tekinteni a telefonon tett ajánlatot is.

⁴⁷ Vö. M. Kir. Kúria 1935. márc. 27. – P. V. 550 1935 In. Grill XXVIII. Kötet 338.

⁴⁸ Habár Kolosváry nem szól kifejezetten arról, hogy jelenlévők esetén miképp alakul a hatályosulás.

tetszése szerint halogathatná is. Ezért ez esetben a jog az ajánlat megérkezéséhez köti annak hatályosulását, hiszen a megérkezéssel „a tudomásulvétel lehetősége megvan”.⁴⁹

A jogalkotás terén és a joggyakorlatban koronként eltérő konstrukciók merültek fel arra nézve, hogy az ajánlattevő ajánlat hatályosulását követően bekövetkező halála vajon az ajánlat hatálytalanodásához vezet-e.⁵⁰ Sem korábbi, sem hatályos jogunkban, sőt a nemzetközi jogirodalomban⁵¹ sem vitás, hogy abban az esetben, ha az ajánlattevő az ajánlat címzett félhez történő megérkezését megelőzően hal meg, a megtett ajánlat nem lesz hatályos. E kérdésre vonatkozóan a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében akképpen foglalt állást, hogy abban az esetben, ha a biztosítási szerződés megkötésére ajánlatot tevő fél annak biztosítóhoz történő megérkezése előtt meghal, szerződés nem jön létre.⁵²

Fontos megjegyeznünk, hogy a *tudomásszerzés* és a *tudomásulvétel* nem szinonim fogalmak. Az ajánlat, mint címzett akaratnyilatkozat hatályosulásához az szükséges, hogy a címzett tudomást szerezhessen róla. Mint Kolosváry fentebb idézett megfogalmazása is kifejezésre juttatja, a tudomásszerzés egy lehetőséget rejt magában,⁵³ amely azonban tipikusan a múltó eszközzel tett akaratnyilatkozatok esetében egybeolvad a tudomásulvétel követelményével. Tehát ezen axióma úgy foglалható össze az ajánlat hatályosulására vonatkozó szabályok figyelembevételével, hogy a múltó eszközzel, tehát szóban tett ajánlat esetén a tudomásszerzésen túl a tudomásulvétel is szükséges, még a maradandó eszközzel tett ajánlat hatályosulásának megérkezéséhez kötöttsége magában rejtja a tudomásszerzés lehetőségét, és annak maradandó volta miatt az akaratnyilatkozat hatályossá válásához nem szükséges a tudomásulvétel.⁵⁴

Az ajánlat megtétele és annak hatályossá válása között hosszabb-rövidebb idő eltelhet. A törvény lehetőséget ad arra, hogy az érvényesen megtett ajánlat a hatályosulás fázisába ne jusson el, így ahhoz ne fűződjön tipikus jogkövetkezmény, amikor kimondja, hogy „a még hatályossá nem vált nyilatkozatot vissza lebet vonni”.⁵⁵ E szerint érvényes és jogszerű az ajánlat visszavonása, ha a visszavonó nyilatkozat legkésőbb a visszavont nyilatkozattal egy időben érkezik meg a másik félhez, illetve jut annak tudomására. Ebben az esetben az ajánlatot visszavonó nyilatkozatra az ajánlat hatályosulására vonatkozó szabályok lesznek irányadók. Mihelyst azonban hatályossá válik az ajánlat, kötöttségi idő fennállása esetén az nem vonható vissza.

A javaslat szélesebb rendelkezési jogosultságot biztosít az ajánlattevő számára: ajánlatát egészen a másik fél elfogadó nyilatkozatának elküldéséig visszavonhatja.⁵⁶

A hatályos Ptk. szűk körben olyan rendelkezést is ad, miszerint az ajánlatot a szerződés létrejöttéig vissza lehet vonni, mégpedig a gazdálkodó szervezetek között tett ajánlat esetén ez a jog az ellenszolgáltatást vállaló felet illeti meg azzal, hogy ily módon történő (tipikusan a hatályosulást követő) visszavonás esetén a másik fél költségeit meg kell téríteni.⁵⁷ Megjegyzendő, hogy a magánszemélyek és gazdálkodó szervezetek közötti különbségtétel manapság már indokoltatlan.⁵⁸ A tervgazdálkodás időszakára vezethető vissza a Ptk. ezen rendelkezése, de a piacgazdaságban, amikor már a jogalanyok gazdaságban betöltött szerepüket tekintve azonos

⁴⁹ Kolosváry i. m. 57.

⁵⁰ Ld. bővebben az *Ajánlat hatálytalanává válása* c. fejezetet

⁵¹ Ld. pl. Pierre Engel, *Traité des obligations en droit Suisse – Dispositions generales du CO*, 2e éd., Berne, 1997, 200.

⁵² BH2012. 64.

⁵³ Vö.: Török Tamás: Érvénytelenség és személyi hatálytalanság (In. *Gazdaság és Jog* 12/2002. X. évfolyam; 14-20 pp.) 15.

⁵⁴ Vö. Bíró i. m. 116.

⁵⁵ Ptk. 214. § (2) bek.

⁵⁶ Javaslat 6:66. § (2) bek.

⁵⁷ Ptk. 214. § (3) bek.

⁵⁸ Bíró i. m. 44.

jogokkal rendelkeznek, nem indokolt a gazdálkodó szervezetek tekintetében privilegizáló szabályok alkalmazása.

Érdemes összehasonlítani a Ptk. és a Javaslat szerinti szabályozási koncepciót a Codice Civile rendelkezésével, hiszen e törvényben tulajdonképpen rendkívül helyesen ötvöződnek a hatályos és a várható hazai szabályozás pozitív részei. A Codice Civile aképpen rendelkezik, hogy „*az ajánlat a szerződés létrejöttéig visszavonható, ha azonban az ajánlatot elfogadó fél – mielőtt az ajánlat visszavonásáról értesült volna – a szerződés teljesítését jóhiszeműen megkezdte, követelheti az ajánlattevőtől a teljesítés megkezdéséből származó költségei és kára megtérítését.*”⁵⁹ A Codice Civile az ajánlat hatályosulását megelőző időszak során bekövetkező jogcselekményeket és ezek jogkövetkezményeit szabályozza. Így megtérítési, illetve kártalanítási kötelezettséget ír elő annak a félnek a terhére, aki az ajánlatát visszavonja úgy, hogy a címzett fél a szerződés teljesítését abban a tudatban, hogy az közöttük létrejött, jóhiszeműen megkezdte. Tehát abban az esetben, ha a címzetthez az elfogadó nyilatkozatának elküldését követően érkezik meg az ajánlattevő visszavonó nyilatkozata, igényt tarthat költségeinek és kárának megtérítésére, melyeket az ajánlattevő egyébként jogszerű magatartásával okozott neki. Fontos, hogy a rendelkezés megköveteli a címzettől a jóhiszeműséget, tehát e törvény adta jogával csak abban az esetben élhet, ha nem tudott, vagy kellő körülményekből nem is kellett volna tudnia arról, hogy az ajánlattevő visszavonó nyilatkozatot tett.

Természetes, hogy az ajánlat visszavonásának joga akkor sem lehet parttalan, ha az a hatályosulást követően is megengedett, így a Javaslat rendelkezik arról, hogy az ajánlat nem vonható vissza abban az esetben, hogyha annak visszavonhatatlanságát kötötték ki, vagy az ajánlati kötöttségre vonatkozó időt maga az ajánlattevő határozta meg.⁶⁰

Míg a kontinentális jogrendszerekben általánosságban bizonyos korlátok vonatkoznak az ajánlat visszavonására, addig ez főszabályként nem érvényesül a francia jogban. A franciák alapvetően az ügyleti szabadság elvéből kiindulva úgy tekintik, hogy az ajánlat csak addig áll fent, amíg az tükrözi az ajánlattevő valódi akaratát, így amint az megszűnik, az ajánlatot vissza lehet vonni.⁶¹ E szerint a francia jog az ajánlati kötöttség intézményét sem ismeri el főszabályként. Azonban e szemlélet ellenére is felismerte azt a joggyakorlat, hogy az ajánlat visszavonhatóságának ilyen korlátlan mértékű megengedettsége egyrészt a jogbiztonság követelményének sérelméhez, másrészt a címzett jogos érdekeinek csorbításához vezethet. Ezért főszabályként az a kontinentális jogrendszerek többségében elfogadott szabály érvényesül, hogy az ajánlat csak annak hatályosulásáig, tehát a címzetthez való megérkezéséig vonható vissza, hisz a visszavonás ekkor még nem okoz érdeksérelmet. Az ajánlat a hatályosulást követően is visszavonható, viszont ennek korlátai vannak.⁶² Ezek egyrészt törvényi korlátok, hisz bizonyos szerződéstípusok esetében a törvény kötelező kötöttségi időt szab, így ezen idő megsértésével tett visszavonó nyilatkozat, nem akadályozza annak, hogy a kötöttségi idő alatt, de a visszavonó nyilatkozat után tett elfogadó nyilatkozat megtételével a szerződés létrejöjjön. A törvényi korlátok mellett a bírói gyakorlat is kimunkált bizonyos korlátokat, melyek más kontinentális jogrendszerekben tipikusan törvényi szabályozás keretei között megtalálhatók. Így a hatályosulást követően nem vonható vissza az ajánlat, ha arra az ajánlattevő határidőt tűzött, illetve határidő tűzése hiányában is vizsgálni kell, hogy van-e ún. hallgatólagosan benne foglalt ésszerű határidő. Így valójában a bírói gyakorlat kimunkált egy, a kontinentális joggyakorlathoz hasonló, a címzettet védő garanciarendszert.

⁵⁹ Vö. Graziano – Bóka i. m. 224.

⁶⁰ Javaslat 6:66 (4) bek.

⁶¹ Vö. Graziano – Bóka i. m. 219.

⁶² Graziano – Bóka i. m. 220.

V. Az ajánlati kötöttség, mint „féloldalas” kötelmi helyzet⁶³

Az előzőekben megvizsgált hatályosulás jogkövetkezményeként beáll az ajánlattevőt főszabály szerint terhelő ajánlati kötöttség. Bíró György fogalomhasználata szerint ez a tény egy féloldalas kötelmi helyzetet teremt, az ajánlat megtételével az ajánlattevő magára vállal kötelezettséget, saját cselekvési szabadságát korlátozza, a jogszabály rendelkezése szerint.

Az ajánlati kötöttségre vonatkozó szabályozás tekintetében a Ptk. a diszpozitivitás elvét érvényre juttatva főszabályként a felek (helyesebben fogalmazva az ajánlattevő) rendelkezésére bízta, hogy ajánlati kötöttség egyáltalán keletkezik-e. A törvény kimondja, hogy „*aki szerződés kötésére ajánlatot tesz, ajánlatához kötve marad, kivéve, ha kötöttségét az ajánlat megtételekor kizárta.*”⁶⁴ Így az ajánlattevőnek a jogszabály rendelkezési jogot enged arra nézve, hogy kíván-e kötelezettséget vállalni magára vagy sem.

1. Az ajánlati kötöttség kizárása, az obligo nélküli ajánlat

Ha az ajánlat megtételekor az ajánlattevő kötöttségét kizárta, abban az esetben nem beszélhetünk az ajánlati kötöttség intézményéről, így féloldalas kötelmi helyzetről sem, az ajánlatot az ajánlattevő minden jogkövetkezmény nélkül visszavonhatja. Az így megtett ajánlatot Kolosváry nyomán „obligo nélküli ajánlatnak”⁶⁵ is nevezzük. Nagyon fontos, hogy a kötöttség kizárására érvényesen csak és kizárólag az ajánlat megtételekor, legkésőbb azzal egy időben kerülhet sor.

A Ptk. lehetőséget ad ugyan az ajánlatot tevő félnek a kötöttség kizárására, azonban kérdéses, hogy ebben az esetben beszélhetünk-e *komoly és valóságos*⁶⁶ szerződési ajánlatról, sőt, e kérdésen túllépve, valóban ajánlatról beszélünk-e ilyenkor.

Egyetértünk Csanádival⁶⁷ a tekintetben, hogy a kötöttség nélkül megtett ajánlat jogi természetét tekintve valóban inkább ajánlattételi felhívásnak⁶⁸ tekinthető, hiszen a szerződés létrejöveteléhez a kötöttség hiánya miatt a címzett fél elfogadó nyilatkozatán túl szükséges az ajánlattevő megerősítése, quasi újabb egyetértő nyilatkozata. Kolosváry is osztja ezt az álláspontot, hiszen helyesen úgy véli, hogy az obligo nélküli ajánlat irányulhat a másik féltől szándékozott jognyilatkozat kiprovokálására, hogy aztán azt az „ajánlattevő” fogadhassa el,⁶⁹ tehát tartalmilag ajánlattételre történő felhívásról van szó. Ha e megerősítés kifejezetten nem történik meg, akkor a pusztá ráutaló magatartást (*factum concludens*) *alacsonyabb mérce szerint kell megállapítani.*⁷⁰ Nem zárható ki azonban a kötelezettség kizárásával tett ajánlat valós ajánlat jellege sem. Abban az esetben, ha az ajánlattevő az elfogadó nyilatkozatot nem utasítja vissza, nem hivatkozhat arra, hogy a szerződés azért nem jött létre azért, mert kötöttségét kizárta. Ebben az esetben arról van szó, hogy az ajánlattal egybecsengő elfogadó nyilatkozat hallgatólagos elfogadására került sor⁷¹ azzal, hogy az elfogadó nyilatkozat megtételekor az

⁶³ Bíró i. m. 271.

⁶⁴ Ptk. 211. § (1) bek.

⁶⁵ Kolosváry i. m. 58.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Csanádi i. m. 1011.

⁶⁸ E jogintézményről később szólunk.

⁶⁹ Kolosváry i. m. 58.

⁷⁰ Csanádi i. m. 1011.

⁷¹ Ujlaki Tamás: A szerződés megkötése (In. A Polgári törvénykönyv magyarázata. III. kötet. Kötelmi jog általános rész. XVIII. fejezet). Magyar Hivatalos Közlönykiadó, é.n. 164.

ajánlattevő nem él jogszerű visszautasítási jogával.⁷² E megállapítás végeredményben erősíti azt a jogirodalmi álláspontot, hogy obligo nélküli ajánlat esetében dogmatikai értelemben ajánlattételre történő felhívásról beszélünk, hiszen az ajánlattevőnek vagy az elfogadó nyilatkozatra tett kifejezett akceptálását, vagy annak hallgatólagos, ráutaló magatartással történő realizálását követeljük meg azzal, hogy hallgatólagos elfogadás alatt értjük a visszautasítás elmulasztását is. Ilyen esetekben körültekintően kell vizsgálni a szándéknyilatkozatokat, tekintetben, hogy mikor beszélünk felhívásról, mikor szerződési ajánlatról, vagy elfogadó nyilatkozatról.

2. Az ajánlati kötöttség

Abban az esetben, ha az ajánlattevő Ptk.-ból eredő rendelkezési jogával nem kíván élni, és kötöttségét nem zárja ki, diszpozitív szabályok érvényesülnek, tehát a kötöttségi idő az akaratnyilatkozat hatályosulásával kezdetét veszti. Az ajánlati kötöttség tehát azt jelenti, hogy „amennyiben annak tartama alatt a másik fél az ajánlatot elfogadja, az ajánlat tartalmának megfelelő szerződés akkor is létrejön, ha időközben az ajánlattevő már nem akarja a szerződést megkötni”.⁷³

Hatályos törvényünk főszabályként ajánlati kötöttségről, kivételes, opcionális esetben pedig annak kizárásáról beszél, a Javaslat megfogalmazása nem tartalmazza az ajánlati kötöttség kizárásának lehetőségét, csupán azt, hogy az ajánlattevő kötöttségi idejét meghatározhatja. Vajon ez azt jelenti számunkra, hogy a Javaslat rendelkezése szerint az ajánlattevő kötöttségét a magyar, illetve főszabály szerinti kontinentális hagyományokkal ellentétben nem zárhatja ki? Úgy vélem, nem. Az ajánlati kötöttség kizárásának lehetősége a diszpozitivitás elvéből eredően továbbra is megilleti az ajánlattevőt, annak ellenére, hogy ezt a Javaslat immáron kifejezetten nem deklarálja.

2.1. A kötöttségi idő ajánlattevő általi meghatározása

A Ptk. diszpozitív rendelkezése határozza meg, hogy az ajánlattevő ajánlatához kötve van, azonban még ebben az esetben is az akaratnyilatkozatot tevő fél rendelkezésére bocsátja főszabály szerint annak a megállapítását, hogy meddig áll fent ez a féloldalas, őt terhelő kötelelem. Eszerint *az ajánlattevő kötöttségének idejét meghatározhatja*⁷⁴. A Ptk. diszpozitív rendelkezései tehát csak arra az esetre szólnak, ha kötöttségi idő nem kerül meghatározásra.

2.1.1. Az ajánlati kötöttség idejének meghatározása

Az ajánlati kötöttségi idő meghatározásának a kötöttség kizárásáról szóló nyilatkozathoz hasonlóan az ajánlatban, vagy legkésőbb annak hatályosulásakor kell megtörténnie.⁷⁵ Az ajánlattevő mind pozitív, mind pedig negatív irányban rendelkezhet a kötöttségi időről, eszerint a törvényben meghatározott diszpozitív időtartamoknál akár hosszabbat, akár rövidebbet meghatározhat. A hosszabb kötöttségi idő meghatározása az ajánlat megtétele után, és a kötöttségi idő esetleges kikötése esetén sem aggályos, az ajánlattevőnek lehetősége van arra, hogy ajánlati kötöttségét meghosszabbítsa. Azonban abban az esetben, ha az ajánlat megtételekor,

⁷² Tulajdonképpen az elfogadó nyilatkozat hatályosulásával a szerződés létrejön.

⁷³ Ujlaki i. m. 163.

⁷⁴ Ptk. 211. § (2) bek.

⁷⁵ Csanádi i. m. 1012.

vagy legkésőbb annak hatályosulásakor kötöttségi idejét meghatározta, az ajánlat másik fél számára történő hatályosulását követően főszabály szerint már nem köthet ki ennél az időnél rövidebbet, hiszen ez méltánytalan lenne a címzett fél oldalát tekintve. Eszerint akkor sem jogosult rövidebb idő kikötésére az ajánlattevő az ajánlat megtételét követően, ha ekkor kötöttségi időről nem rendelkezett, így a Ptk. diszpozitív rendelkezése lép életbe, hiszen a „*kötöttség törvényes időtartamát az ajánlattevő egyoldalúan a másik fél hátrányára nem változtathatja meg*”.⁷⁶ Az ajánlattevőnek e rendelkezési joga azonban nem korlátlan, a Ptk.⁷⁷ szerint az ajánlati kötöttség időtartamát jogszabály eltérően is szabályozhatja,⁷⁸ tehát adott esetben kógens jellegű kötöttségi időt is meghatározhat.

2.1.2. Határozatlan időre vállalt féloldalas kötelelem?

A törvényi kizártság hiányából eredően az ajánlattevőnek arra is lehetősége van, hogy az ajánlatát *kifejezetten* határozatlan ideig tartsa fent, tehát kötöttségét előre meg nem határozott ideig vállalja.⁷⁹ Ez azt jelenti, hogy a címzett félnek az elfogadó nyilatkozat megtételére főszabály szerint annyi idő áll rendelkezésére, amennyit igénybe szeretne venni. De vajon a határozatlan időre tett ajánlat valóban határozatlan ideig marad fenn? Kijelenthetjük, hogy aligha. Egy kúriai döntés szerint abban az esetben, ha az ajánlattevő nem határozott meg közelebbi időt az elfogadó nyilatkozat megtételére, a határidőt úgy kell mégis megszabottnak tekinteni, hogy az akkor jár le, „*mikor a szülők és a felperes társadalmi osztályának felfogása szerint ... ilyen tartalmú vagyoni jogi nyilatkozatot tenni illik és lehet*”.⁸⁰ E döntés kifejezésre juttatja számunkra azt, hogy tényleges, nyelvtani értelemben vett *határozatlan ideig vállalt* ajánlati kötöttség nem létezik, a jogbiztonság megköveteli azt, hogy ilyen esetben is valamilyen határidőhöz kötődjön az elfogadó nyilatkozat megtétele, ha arra az ajánlattevő határozatlan időt vállalt, hiszen a címzett ésszerűtlenül hosszú ideig nem élhet vissza a válaszáadás jogával. Azon idő meghatározásának a feladata, mely elteltét követően már ésszerűtlen időről beszélünk, a bírói gyakorlatra hárul, melyet a társadalmi szokások figyelembe vételével kell meghatározni. Ez az idő természetesen több lesz, több kell, hogy legyen, mint a törvény által meghatározott diszpozitív kötöttségi idő.

Úgy gondolom, hogy bizonyos esetekben, a felek szándéka szerint indokolt lehet az ajánlat fenntartása akkor is, ha a féloldalas kötelmi helyzet már látszólag indokolatlanul hosszú ideje fennáll. Azonban osztom azt az álláspontot, hogy amennyiben a kötöttség fenntartása indokoltan méltánytalan helyzetet eredményezne, úgy van létjogosultsága az idő határozottá tételének. A szakirodalom e kettősség ellenére azonban azt az álláspontot osztja, hogy az ajánlati kötöttség tartama nem lehet korlátlan, az nem tarthat „örök időig”,⁸¹ hiszen egy függő jogi helyzetről, várományról van szó.

A Ptk. kifejezetten kimondja azt, hogy az ajánlati kötöttség intézményével az ajánlattevő jogosult rendelkezni, kizárólagos diszkrecionális jogköre, hogy önmagára miképpen ró, avagy nem ró kötelezettséget. A Legfelsőbb Bíróság a GK. 6. számú állásfoglalásában ki is mondta, hogy *az egyik fél a másik fél ajánlati kötöttségének idejét nem hosszabbíthatja meg*.⁸² Így az ajánlati kötöttség meghosszabbítása, meghatározása kizárólag az ajánlattevőt illeti meg.

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ Ptk. 211. § (2) bek.

⁷⁸ Ld. részletesen Csanádi i. m. 1015.

⁷⁹ Vö.: Csanádi i. m. 1012.

⁸⁰ K. 1942. márc. 5. – P. I. 55/1942 Vö. Grill. XXXV. Kötet 297.

⁸¹ Petrik i. m. 67.

⁸² Vö. Csanádi i. m. 1013.

2.2. Ajánlati kööttség törvény által meghatározott időtartama

Abban az esetben, ha az ajánlattevő a fentiek szerint nem rendelkezett sem kizárásról, sem időhatározásáról, a Ptk. rendelkezései szerint kell figyelembe venni a kööttségi időt. A Ptk. különbséget tesz jelenlévők és távollévők között tett ajánlat esetén meghatározandó kööttségi idő között, így célszerű e két esetet külön-külön a vizsgálat tárgyává tenni.

2.2.1. Kööttségi idő jelenlévők között tett ajánlat esetén

A Ptk. kimondja, hogy a kööttségi idő meghatározásának hiányában „jelenlévők között vagy telefonon tett ajánlat esetében az ajánlati kööttség megszűnik, ha a másik az ajánlatot nyomban el nem fogadja”.⁸³ A „nyomban” elfogadás azt jelenti, hogy a jogalkotó rendkívül szűken hagy mérlegelési időt a feleknek, a címzettnek arra nézve, hogy a szerződést elfogadó nyilatkozatával létrehozza-e vagy sem. A törvény nem szól arról, hogy mit takar *expressis verbis* a nyomban szó, ennek kimunkálása a joggyakorlat feladata. A Javaslat abban az esetben, ha az ajánlattevő kööttségi idejéről nem nyilatkozik, tulajdonképpen hatályos törvényünkkel megegyező szabályozást követ azzal, hogy jelenlévők között tett ajánlat esetén a kööttségi idő az ajánlat *késedelem nélküli* elfogadása hiányában szűnik meg.⁸⁴ Ha a Ptk. (nyomban) és a Javaslat (késedelem nélkül) által használt fogalmat összehasonlítjuk, megállapíthatjuk, hogy a két fogalom között lényegi eltérés sem dogmatikai, sem gyakorlati szempontból nem fedezhető fel. Úgy vélem, a „*késedelem nélkül*” terminus elegánsabb, és talán jobban kifejezésre juttatja az elfogadó nyilatkozat haladéktalanul történő megtételének követelményét, egzaktabb kifejezés, de jogpolitikai jelentősége a fogalomváltozásnak véleményem szerint nincsen.

Megállapítható, hogy dogmatikai értelemben mind a nyomban, mind a késedelem nélkül történő elfogadás követelménye azt jelenti, hogy abban az esetben, ha e diszpozitív szabály érvényesül, a kööttségi idő megszűnik akkor is, ha a címzett fél az ajánlat elfogadására gondolkodási időt kér.⁸⁵ Ebben az esetben a címzett fél az ajánlat elfogadását megelőzően tesz egy olyan szándéknyilatkozatot, melyben a kööttségi idő meghosszabbítását kéri az ajánlattevőtől. Tehát gondolkodási idő kérése esetén a címzett nem kívánja azt, hogy a Ptk. diszpozitív rendelkezései nyerjenek érvényt, de mivel kizárólag az ajánlattevőnek van joga arra a törvény rendelkezése alapján, hogy kööttségi időt meghatározzon, így pusztán a címzett esetleges erre irányuló, idő meghatározásával tett nyilatkozata dogmatikai értelemben nem eredményezi a kööttségi idő meghosszabbodását. Természetesen a gyakorlatban e dogmatikai probléma pillanatok alatt megoldódik a címzettnek kööttségi idő meghosszabbítására irányuló kérésének az ajánlattevő általi kifejezett vagy ráutaló magatartásával történő beleegyezésével. Ezáltal úgy tekintendő, hogy az ajánlattevő kööttségi időt határoz meg. Mindezt alátámasztja a már fentebb hivatkozott legfelsőbb bírósági állásfoglalás, mely szerint az a kikötés, hogy a gazdálkodó szervezetek közötti szerződések megkötése során az egyik fél a másik fél ajánlati kööttségének idejét nem hosszabbíthatja meg, vonatkozik arra az esetre is, ha a fél olyan tartalmú nyilatkozatot tesz, hogy kész szerződést kötni, de bizonyos határidőt kér a részletes szerződési feltételeket is tartalmazó elfogadó nyilatkozat (...) közlésére.⁸⁶ Az állásfoglalás alapjául szolgáló döntésben az LB kimondta azt is, hogy „a szerződési nyilatkozatot egészben vagy részben későbbi időre halasztó közlés nem eredményezheti az ajánlati kööttség meghosszabbítását.”

⁸³ Ptk. 213. § (1) bek.

⁸⁴ Javaslat 6:66. § (1) b)

⁸⁵ Ujlaki i. m. 164.

⁸⁶ LB GK 6. sz. állásfoglalás

A Ptk. rendelkezése szerint jelenlévőkre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni a felek közötti telefonos beszélgetés során is. Érdekes és megfontolandó lehet az esetleges kiterjesztés a technika fejlődése miatt az online kommunikáció egyes közvetlen érintkezési formáira is a Ptk. e rendelkezését, hiszen a kiterjesztés hiányában e helyzetekre is a távollévőkre irányadó szabályok vonatkoznak.⁸⁷ A javaslat e kiterjesztés irányába mozdul el úgy vélem azzal, hogy a jelenlévők között tett ajánlat esetén nem említi meg a telefonon tett ajánlatot, azonban e szabályozási hiányossággal mégsem értek teljes mértékben egyet. Megfelelőbbnek tartottam volna egy, a hatályba nem lépett 2009. évi CXX. törvény szabályozásához hasonló megoldást, mely a „technológia-semlegesség”⁸⁸ érdekében akképpen fogalmazott, hogy „*jelenlévők között tett ajánlatnak minősül a jognyilatkozat abban az esetben, ha arról a másik fél annak megtételével egyidejűleg tudomást szerez.*”⁸⁹ Úgy vélem, hogy e nélkül a konkrét kiterjesztés nélkül a bírói gyakorlat nehezebben fog elmozdulni a jelenlévők közötti kommunikáció egyéb módjainak jogilag is ilyenként történő minősítése felé.

Ha az ajánlatra az ajánlattevő eltérő rendelkezésének hiányában nyomban, haladéktalanul nem érkezik elfogadó (vagy elutasító) nyilatkozat, az hatályát veszíti, kötöttségi idő tovább nem áll fent.

2.2.2. Kötöttségi idő távollévők között tett ajánlat esetén

A távollévők között tett ajánlat esetén az ajánlati kötöttségi idő a Ptk. rendelkezése alapján annak az időnek az elteltével szűnik meg, *amelyen belül az ajánlattevő – tekintettel az ajánlatban megjelölt szolgáltatás jellegére és az ajánlat elküldésének módjára – a válasz megérkezését rendes körülmények között várhatta.*⁹⁰

A törvény – hasonlóan a nyomban történő elfogadás terminushoz – nem határozza meg azt sem, hogy mit ért *rendes körülmények* között, sőt, a jelenlévők esetében ismertetett „nyomban” elfogadás követelményéhez képest még határozatlanabb a kötöttségi idő tekintetében a törvény, hiszen tulajdonképpen csak a kötöttségi idő kiszámításának módjára határoz meg irányelveket,⁹¹ így ennek kimunkálása ugyancsak a joggyakorlatra hárul. Az, hogy mit értünk rendes körülmények alatt, koronként, ill. a társadalmi-gazdasági berendezkedéseként eltérő lehet. Így megkérdőjelezhető, hogy például háborús időszak esetén alkalmazható-e a békeidőben berögzült joggyakorlat. E kérdés, legalábbis elméleti problémákat vetett fel az első világháború idején, melynek a jogirodalom is hangot adott.⁹² De például nem beszélhetünk rendes körülményekről akkor sem, ha a postai szolgáltatás nem elérhető, jelentős mértékben diszfunkcionálisan működik. Mind a jogtudománynak, mind a joggyakorlatnak reagálnia kell akkor, ha a körülmények megváltoznak, így a távollévők közötti ajánlati kötöttségi idő szabályozásánál megfogalmazott rendes körülmények között történő válaszadási követelmény, valamint az ehhez kötött vélelem is csak az adott kor társadalmi viszonyainak ismeretében értelmezhető és értelmezendő, a méltánytalanságok elkerülése céljából.

⁸⁷ Vö.: Fazekas Judit: Az európai integráció hatása a magyar magánjog fejlődésére, különös tekintettel a fogyasztóvédelemre (In: A magyar magánjog az európai jogfejlődés áramában – A Miskolci Egyetem ÁJK Jubileumi Konferenciájának Kiadványa. Miskolc. Novotni Kiadó, 2002) 195-197.

⁸⁸ Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2008. 760.

⁸⁹ 2009. évi CXX. tv. 5:40. § (3)

⁹⁰ Ptk. 211. § (2) bek.

⁹¹ Csanádi i. m. 1015.

⁹² Ld. részletesen Almási Antal: A háború hatása a magyar magánjogra. Budapest, Franklin-társulat nyomdaja, 1917. 144.

Távollévő személynek tett ajánlat esetén az ajánlattevőt terhelő kötöttségi idő két elemből áll: egyrészt abból az időből, ami az ajánlatnak a címzethez történő eljuttatásához, valamint a címzett elfogadó nyilatkozatának visszaküldéséhez szükséges, másrészt pedig az ajánlat tartalmának mérlegeléséhez szükséges időből⁹³. Tulajdonképpen ehhez a két elemhez kapcsolódóan határoz meg hatályos törvényünk két „mankót” a joggyakorlat számára, atekintetben, hogy melyek azok a kötöttségi időt alakító tényezők, melyeket az adott esetben, az eset összes körülményeinek mérlegelésével figyelembe kell venni. Ez a két tényező pedig az ajánlat tárgyát képező *szolgáltatás jellege* valamint az *ajánlat elküldésének módja*. A szolgáltatás jellegével, így az ajánlat tartalmával⁹⁴, mint irányadó szemponttal kapcsolhatjuk össze a mérlegeléshez szükséges időt, mint a kötöttségi idő egyik összetevőjét, az ajánlat elküldésének módjához pedig a kötöttségi idő elsőként meghatározott eleme társítható.

A *szolgáltatás jellege* kapcsán különösen azt tekinthetjük releváns kérdésnek, hogy mennyi idő szükséges az adott ajánlat tanulmányozásához,⁹⁵ mennyi idő kell az ajánlat bonyolultsága, terjedelme, vagy esetleges szakértelmet igénylő mivolta miatt ahhoz, hogy a címzett félben a szerződéskötési szándék bizonyosan kialakulhasson, vagy az ajánlatot alapos megfontolásból elutasítsa. E kérdés vizsgálata során azonban nemcsak az ajánlat jellegét kell szem előtt tartanunk, hanem a címzett fél személyi körülményeit, helyzetét is. A Legfelsőbb Bíróság polgári kollégiumának 9. számú állásfoglalása kimondja, hogy *az elővásárlásra jogosultnak a vételi ajánlat közlésekor annak elfogadására a körülmények által indokolt határidőt kell szabni*.⁹⁶ Az elővásárlásra jogosult azzal, hogy az ajánlattevő által más számára tett vételi ajánlatot vele is, mint quasi szükségképpen címzett féllel közölni kell, úgy kerül tárgyalási pozícióba, hogy korábbi tárgyalási folyamatokban tipikusan nem vett részt, így esetlegesen hátrány érne akkor, ha számára is csak annyi idő lenne biztosítva az ajánlat elfogadásának megfontolására, mint annak a félnek, akivel a szerződéses tárgyalások folynak.

A másik, törvény által említett tényező az *ajánlat elküldésének módja*. Az elfogadó nyilatkozatnak az „*elvárható gyorsasággal*”⁹⁷ kell megérkeznie. Főszabály szerint az elfogadó nyilatkozat ugyanolyan gyors módját kell alapul venni, mint ahogyan az ajánlat megtételre került.⁹⁸ Ez tipikusan a magyar joggyakorlatban az ún. postaforduláshoz szükséges időt jelenti. A belföldi bírói gyakorlat ez az elvárható gyorsaság rendes körülmények között két-két nap, ennyi időben vélelmezi ugyanis a levelek postai kézbesítésének időtartamát.⁹⁹ Természetesen megdönthető vélelemről beszélünk, így a címzett fél bizonyíthatja azt, hogy a „*postafordulta*” a vélelmezett két napot meghaladta. Megdönthető vélelemként e kézbesítési idő nem azt jelenti, hogy minimum két nap ajánlati kötöttségi idő mindenképpen terheli az ajánlattevőt, hiszen akinek az érdekében áll,¹⁰⁰ bizonyítás tárgyává teheti azt is, hogy a levél korábban érkezett. Így a bírói gyakorlatban kialakult vélelem, mely a forgalom biztonságát hivatott szolgálni, természetesen megdönthető, és sikeres bizonyítás esetén a konkrét esetben fennállt kötöttségi időnek az érdekelt fél által bizonyított, és a bíróság által ilyenként elfogadott időt kell tekinteni.

Ha összevetjük a törvény által meghatározott két vizsgálati szempontot, és figyelembe vesszük a bírói gyakorlat által kimunkált kézbesítési vélelmet, akkor a következő megállapításra

⁹³ Csanádi i. m. 1014.

⁹⁴ Sárközy Szabolcs: Kötelmi általános rész (In.: A magánjog alapjai (V. Fejezet), Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007, szerk. Török Gábor) 160.

⁹⁵ Ujlaki i. m. 165.

⁹⁶ Vö. Csanádi i. m. 1014.

⁹⁷ Uo.

⁹⁸ Uo.

⁹⁹ GKT 4/1973

¹⁰⁰ Tipikusan az ajánlattevőnek.

juthatunk. Ha a fent hivatkozott állásfoglalás a postai úton kézbesített levél kézbesítési idejét két napban vélelmezi, de az ajánlat a szolgáltatás jellege alapján olyan, hogy annak tanulmányozásához ennél több idő szükséges, akkor a vélelem csak másodlagos tényezőként vehető figyelembe. Természetesen ez is a vélelem megdöntése iránti igényt fogja eredményezni, hiszen bizonyítás kérdése lesz az, hogy a szolgáltatás jellege miatt valóban hosszabb kötöttségi idő állt-e fent.

Az LB gazdasági kollégiumának 6. számú állásfoglalásában meghatározottak, miszerint a gazdálkodó szervezetek esetén az egyik fél nem hosszabbíthatja meg a másik fél kötöttségének idejét, éppúgy érvényes távollevők között tett ajánlat esetén, mint az a jelenlévők közötti ajánlat tárgyalásánál kifejtésre került.

2.3. Az ajánlati kötöttség megsértésének jogkövetkezményei

A szerződéskötés kezdő aktusával, az ajánlat megtételével a felek között egy olyan jogi kapcsolat jön létre, melyet a jog védeni rendel, az elvárható prekontraktuális magatartásoknak mind a címezett oldalán, mind pedig az ajánlattevő oldalán való megsértése esetén felelősség megállapítására kerülhet sor, egyéb feltételek megléte esetén. A szerződés megkötését megelőző tárgyalások során mindkét szerződő fél gondosan, jóhiszeműen, köteles eljárni. Kötelesek megtartani az együttműködés és tájékoztatási kötelezettséget az egész prekontraktuális folyamat során, úgy kell eljárni, hogy a másik fél károsodást ne szenvedjen. Abban az esetben, ha az ajánlattevő az ajánlati kötöttségi idő alatt, általa vállalt féloldalas kötelmi helyzetben az ajánlatát visszavonja, akár kifejezetten, akár hallgatólagosan, nem érinti a szerződés feltételes létét, tehát abban az esetben, ha az ajánlattevő szabályszerűtlen magatartása ellenére a címzett a kötöttségi idő alatt érvényes és hatályos elfogadó nyilatkozatot tesz, a szerződés létrejön,¹⁰¹ az ajánlat visszavonása joghatás nélkül marad¹⁰², hiszen az ajánlati kötöttség azt jelenti, hogy „amennyiben annak tartama alatt a másik fél az ajánlatot elfogadja, az ajánlat tartalmának megfelelő szerződés akkor is létrejön, ha időközben az ajánlattevő már nem akarja a szerződést megkötöni.”¹⁰³ Így rendelkezik a Codice Civile is akkor, amikor kimondja, hogy ajánlati kötöttségi idő meghatározása esetén az ajánlat visszavonása hatálytalan.¹⁰⁴

A magyar jogrendszerben az ajánlati kötöttség megsértésének elsődleges jogkövetkezménye a szerződés létrejötte, tehát jogrendszerünk alapvetően nem ismeri el erre az esetre alkalmazhatónak a polgári jogi felelősség szabályait. Eltér ettől a francia jogrendszer szemlélete, mely bizonyos esetekben az ajánlati kötöttségi idő megsértése esetére a polgári jogi deliktuális felelősség szabályait rendeli alkalmazni. E szerint az ajánlat visszavonása felróható magatartás, ami miatt az ajánlat címzettjét károsodás éri, és ezért indokolt az általános polgári jogi felelősség szabályainak alkalmazása.¹⁰⁵ Mint már említésre került, a francia jog nem ismeri el az ajánlati kötöttség létét, mely szemlélet az egyoldalú jognyilatkozatok kötőerejéhez való viszonyulásból ered. Ezért arra a tipikus esetre, amikor ajánlati kötöttség az ajánlattevő esetlegesen tett rendelkezése hiányában nem áll fent, a deliktuális felelősség szabályait rendeli alkalmazni. Ennek ellenére nem zárja ki annak a lehetőségét sem, hogy abban az esetben, ha kötöttségi időt vállalt az ajánlattevő, ennek megsértése esetén szankciós jelleggel a szerződés létrejöjjön.

¹⁰¹ Vö. Ujlaki i. m. 167.

¹⁰² Ekképpen rendelkezik az olasz Codice Civile 1329. § (1) bek. is

¹⁰³ Ujlaki i. m. 163.

¹⁰⁴ Codice Civile 1329. §

¹⁰⁵ Graziano – Bóka i. m. 221.

3. Ajánlattételre történő felhívás

Az ajánlattételre történő felhívás az ajánlattól eltérően nem kötelelem-keletkeztető egyoldalú jognyilatkozat, az tipikusan megelőzi, megelőzheti az ajánlattételt. Ez esetben arról van szó, hogy a felhívást tevő fél nem, mint ajánlattevő kíván részt venni a szerződéses folyamatok során, hanem e pozíciót átadja annak a félnek, aki a felhívásra reagál, arra ajánlatot tesz. Így természetesen a felhíváshoz nem kötődnek az ajánlathoz kötődő jogkövetkezmények, tehát a felhívást intéző személyt ajánlati kötöttség nem terheli.¹⁰⁶ Mint azt láthattuk az ajánlattételnél megköveteltük, hogy az a létesítendő szerződés minden lényeges elemét tartalmazza oly módon, hogy az arra tett elfogadó nyilatkozat önmagában képes legyen perfektté tenni a szerződést. Viszont abban az esetben, ha a szerződési nyilatkozat nem tartalmaz minden lényeges elemet, annak „kiegészítését” mástól várja, önmagát, mint ajánlattevőt nem kívánja kötöttségbe vonni, ez esetben ajánlattételre történő felhívásról lesz szó. Ekkor a felhívást intéző fél kedvező pozícióba kerül, hiszen az általa megkötni szándékozott szerződés bizonyos elemeit a felhívásban meghatározta, abban az esetben, ha ezen feltételek alapján számára bárki (pl. egy újsághirdetésre) ajánlatot tesz, a felhívást intéző fél az ajánlatra vonatkozó szabályok alapján azt nem köteles elfogadni, hiszen mint címzett, azt visszautasíthatja, ellenben ha rögtön, mint ajánlattevő lép fel, főszabály szerint az ajánlattól nem léphet vissza. Azt, hogy mi minősül ajánlattételre történő felhívásnak, rendkívül szépen, negatív megközelítésben fogalmazza meg az Európai Magánjogtudósok Akadémiája által létrehozott Európai Szerződési Törvénykönyv (2001)¹⁰⁷: *„A szerződés megkötésére vonatkozó valamely nyilatkozat akkor minősül ajánlatnak, ha a megkötendő szerződés minden alkotórészét, vagy legalább a szerződés tartalmának megállapításához elegendő adatokat oly módon foglalja magában, hogy a szerződés az ajánlat azonnali és egyszerű elfogadásával megkötésre kerülhet, s felfedi az ajánlattevőnek azt a szándékát, hogy az ajánlat elfogadása esetén magát kötelemben állónak tekinti.”*¹⁰⁸ Az a nyilatkozat, mely az e szakaszban foglalt feltételek bármelyikének nem felel meg, ajánlattételre történő felhívás pusztán.

Az ajánlat egy meghatározott személyhez intézett címzett jognyilatkozat. Az ajánlattételre felhívás ebben is eltér az ajánlattól. Hiszen nem ajánlatról, pusztán annak megtételére történő felhívásról beszélhetünk akkor, ha az a szerződés összes lényeges elemét tartalmazza, de nagy nyilvánossághoz történik a közlése, nincs pontosan meghatározható címzett fél.¹⁰⁹

Így láthatjuk, hogy abban az esetben, ha az ajánlat bármely fogalmi eleme hiányzik (meghatározott személy, lényeges tartalmi elemek, elfogadási szándékkal történő megtétel)¹¹⁰, ajánlattételre történő felhívásról beszélhetünk. Így tipikusan nem beszélhetünk ajánlatról olyan nyilatkozat esetében, melyet általánosságban, a nagyközönség részére lett téve.¹¹¹

Nagyon fontos elhatárolási szempont az ajánlattól, hogy – mint már említésre került – az ajánlattételre történő felhíváshoz nem társul ajánlati kötöttség, így annak megsértéséből eredő jogkövetkezményekről sem beszélhetünk. Teljesen értelemeszerű a megállapítás, hiszen az a felhívást tevő személy az ajánlat szempontjából címzettnek minősül,¹¹² így jogi értelemben, minden joga megvan arra, hogy az ajánlatot visszautasítsa.

Figyelembe véve azt, hogy az ajánlattételre történő felhívásnak tulajdonképpen, jogi értelemben véve semmiféle kötőereje nincsen, vajon „megsértéséből” származhat jogkövetkez-

¹⁰⁶ Vö. Bíró i. m. 298.

¹⁰⁷ Vö.: Verebics i. m. 139.

¹⁰⁸ Európai Szerződési Törvénykönyv 13. Cikk

¹⁰⁹ Ujlaki i. m. 160.

¹¹⁰ Vö. Besenyei i. m. 39.

¹¹¹ Szladits 1933 i. m. 133.

¹¹² Ujlaki i. m. 161.

mény? Tehát abban az esetben, ha a felhívást tevő, – az ajánlat szempontjából címzettnek minősülő – személy a felhívás hatására tett ajánlatot később nem fogadja el, jogilag érheti emiatt hátrány? Alapvetően szerződésen kívüli károkozásról, a Ptk. 339. § szerinti deliktualis felelősségről e körben kétségkívül nem beszélhetünk,¹¹³ hiszen azzal, hogy a címzett az ajánlatot nem fogadja el, még akkor sem követ el jogsértést, ha az arra történő felhívást ő tette. Azt kell mondanunk, hogy meghatározott, szigorú feltételek megvalósulása esetén azonban mégis szó lehet bizonyos felelősségi alakzat érvényre juttatásának lehetőségéről, ez pedig nem más, mint a Ptk. 6.§ szerinti utaló magatartásért való helytállási kötelezettség.¹¹⁴

A Ptk. kimondja, hogy „a jogosult – a szükséges adatok közlésével és a szükséges okiratok megküldésével – ajánlattételre felhívhatja azt, akit szerződéskötési kötelezettség terhel. A kötelezettnek a felhívás kézhezvételétől számított harminc napon belül kell az ajánlatát megtennie.”¹¹⁵ Abban az esetben, ha a felhívás a fent meghatározott adatokat vagy okiratokat nem tartalmazza, a kötelezett, tehát a „szükségképpen ajánlattevő” köteles a felhívás kézhezvételétől számított tizenöt napon belül kérni azok pótlását.

E rendelkezésekkel a Ptk. az ajánlattételre történő felhívást nem generális jelleggel szabályozza, azt pusztán arra az esetre rendezi, amikor az ajánlattevői pozícióban lévő fél *nem dönthet arról, hogy ajánlattevő kíván-e lenni*. Ezt az esetkört azért szükséges kifejezetten szabályozni, hiszen dogmatikailag eltérést mutat az ajánlattételre történő felhívás természetétől. Hiszen mint láthattuk, abban az esetben, ha meghatározott személyhez történik az szerződési nyilatkozat intézése, illetve ha az a majdan megkötendő szerződés minden lényeges elemét tartalmazza, továbbá azt szerződéskötési szándékkal, elfogadásra szánva kötik, abban az esetben ajánlatról beszélünk. Ez esetben azonban, mindezen előbb említett feltételek megvalósulása esetén sem lesz szó ajánlatról, a törvény rendelkezése értelmében. Tehát e szabályozás szükségessége abban áll, hogy alapvetően ajánlati jellegű nyilatkozat felhívásnak legyen tekintendő annak érdekében, hogy a szerződési pozíciók felcserélődjének. E kötelmi általános részi rendelkezés tipikus kivételése a különös részre a biztosítási szerződés esetköre.

VI. Az ajánlat hatálytalanná válása

Ahogy az ajánlat hatályosulása főszabály szerint az ajánlati kötöttség beálltát eredményezte, úgy annak hatálytalanná válása az ajánlati kötöttség megszűnéséhez vezet. Így az ajánlat hatálytalanná válásának kettős jogkövetkezménye van a szerződési tárgyalásokban részt vevő felek szemszögéből nézve: egyrészt az ajánlattevő visszanyeri szerződéskötési szabadságát azzal, hogy szabadul a saját maga által létrehozott féloldalas kötelemből, másrészt pedig abban az esetben, ha a címzett fél az ajánlat hatálytalanná válását követően teszi meg elfogadó nyilatkozatát, az szerződést nem eredményez, legfeljebb új szerződési ajánlatnak tekintendő.

Az ajánlat három esetben válhat hatálytalanná: abban az esetben, ha az ajánlatra a kötöttségi idő fennállása alatt elfogadó nyilatkozat nem érkezik, így a kötöttségi idő eredménytelenül eltelik, ha az ajánlattevő az ajánlatát jogszerűen visszavonja, valamint ha a címzett a kötöttség ideje alatt az ajánlatot visszautasítja.¹¹⁶ Az ajánlat visszautasítása egyoldalú, közlésre szoruló akaratnyilvánítás, melyet az ajánlat szabályai szerint kell elbírálni.¹¹⁷ Az ajánlat hatálytalanná válásának

¹¹³ Bíró i. m. 298.

¹¹⁴ „A bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte.”

¹¹⁵ Ptk. 212. § (1) bek.

¹¹⁶ Hasonlóképpen szabályozza az ajánlat hatálytalanná válásának kérdését a német Bürgerliches Gesetzbuch 146. §-a is

¹¹⁷ Almási 1929 i. m. 382.

ezen esetét hatályos törvényünk nem mondja ki expressis verbis, érdekes módon azonban a Javaslat külön és kifejezetten nevesíti az ajánlati kötöttség megszűnésének eseteként az ajánlat másik fél általi visszautasítását.¹¹⁸ Annak ellenére, hogy hatályos Ptk.-nk kifejezetten ezt nem deklarálja, a jogirodalomban tisztán látszik, hogy az ajánlat visszautasításával annak hatálya, így a kötöttség is megszűnik,¹¹⁹ hiszen a „szereződés bevezetésére irányuló cselekmény elveszti jogi hatását, az első kezdő lépést nem követi egy másik, miért a kezdemény meghiúsul, megreked, semmivé lesz.”¹²⁰

1. A halál tényének hatása az ajánlat hatályára¹²¹

A jogirodalomban vitás egy negyedik hatálytalanodási ok is, nevezetesen az az eset, amikor az ajánlattevő az ajánlat hatályosulását követően, de az elfogadó nyilatkozat megérkezését megelőzően meghal. Ebben az esetben vajon létrejön szerződés? Magánjogi törvényjavaslatunk akképpen rendelkezett, miszerint „az ajánlat hatályát nem érinti az, hogy elküldése után az ajánlattevő meghal vagy cselekvőképességét elveszti, hacsak az ajánlat tartalmából más nem következik.”¹²² Így főszabály szerint a szerződés az ajánlat elfogadásával az ajánlattevő halála esetén is létrejött. Ennek a rendelkezésnek megfelel a korabeli szakirodalom álláspontja is, miszerint a halál ténye az ajánlat hatályára nincsen kihatással.¹²³ E szerint az ajánlat egy olyan egyoldalú akaratnyilatkozat, melynek megtételével függetlenné válik az ajánlattevő személyétől. Neumann megfogalmazása szerint „az ajánlatnak az ajánlattevő akaratától független és különvált jogi existenciája van, így az offerens rendelkezési képességének az ajánlattétel után történt megszűnése (...) az ajánlat jogi létét nem afficiálja (...)”.¹²⁴ E szabályozás az ún. germán jogi szemléletnek ad helyet, miszerint az ajánlat annak megtételével elválik az ajánlattevő személyétől, és önálló jogi létre kel.¹²⁵ Ezt az elvet juttatta érvényre a Magyar Királyi Kúria is, akkor, amikor döntésében kimondta, hogy „ha az ajándékozó a szerződési ajánlat közlése után, de az elfogadó nyilatkozat megtétele előtt meghal, ezt a nyilatkozatot az ajándékozó jogutódaival szemben is hatályosan megteheti.”¹²⁶ Eltekintve attól, hogy ez az eset is alátámasztja azt a jogdogmatikai álláspontot, hogy a halál ténye tipikusan e körben nincsen hatással az ajánlat hatályára, megjegyzendő, hogy a Kúria ezen döntése hasonlóságot mutat a halál esetére szóló ajándékozás¹²⁷ jogintézményével. Ez az egyetlen olyan jogügylet, amely mind élők között, mind pedig – a magyar öröklési jogban – halál esetére is érvényesen létesíthető. Azonban hangsúlyozandó, hogy e rendelkezés visszerthes szerződések esetében is alapul szolgál, főszabály szerint.

A germán jogi szemléletet, így a tipikus hatályos kontinentális joggyakorlatot követi a BGB¹²⁸ is, amikor akképpen rendelkezik, hogy az ajánlattevő halálának ténye csak abban az esetben teszi hatálytalaná az ajánlatot, ha arra az ajánlattevő szándékából következett volna.¹²⁹ Az,

¹¹⁸ Javaslat 6:66. § (1) bek. c) pont

¹¹⁹ Ld. Ujlaki i. m. 167.

¹²⁰ Katona-Kiss-Reiner i. m. 91.

¹²¹ E rész tekintetében halál alatt a cselekvőképtelenné válás is értendő.

¹²² MTJ. 951. §

¹²³ Katona Mór: Ajánlat. Jogi Lexikon. 131-133 pp. 1900. III. Kötet. 131.

¹²⁴ Neumann Ármin: A Kereskedelmi törvény magyarázata. Budapest, Atheneum Társulat, 1895. II. kötet. 210.

¹²⁵ Neumann i. m. 201.

¹²⁶ K. 1933. okt. 6. – P. I. 1909/1931 Vö. Grill. XXVII. 322.

¹²⁷ Ptk. 659. § (1) bek.

¹²⁸ BGB 153. §

¹²⁹ Hasonlóképpen rendelkezik az olasz Codice Civile (1329. § (2) bek.) is, azonban még a BGB az ajánlattevő szándékához köti a hatályvesztés lehetőségét, addig a Codice Civile a kötendő ügylet természetéből, valamint más körülményekből vonja le e konzekvenciát, tágabb mérlegelési kört biztosítva így a bíróságnak, mint a BGB.

hogy az ajánlattevő szándéka kiterjedt-e arra, hogy halálát követően az ajánlat visszavontnak legyen tekintendő, komoly értelmezési kérdés, az akarat elv fokozott vizsgálata szükséges¹³⁰.

E felfogással ellentétes álláspontra helyezkedve, a római jogi szemléletet követve az Optk. viszont oly módon rendelkezett, hogy abban az esetben, akár az ajánlattevő, akár a címzett meghal, mielőtt az elfogadás, illetőleg az ajánlattevő halála esetén az elfogadás átvétele meg nem történik, az ajánlat hatályát veszíti.¹³¹ E római jogi szemlélet alapján csak teljes jogviszonyok szállnak át az örökösökre, olyan akaratnyilatkozatok, amelyek még nincsenek lekötve, nem.¹³² Ezt az elméletet követi a hatályos francia joggyakorlat is, hasonlóképpen az angolszász, így mind az angol,¹³³ mind az amerikai¹³⁴ joggyakorlathoz. Megjegyzendő azonban, hogy az amerikai jogirodalom e tekintetben megosztott.¹³⁵ Az utóbbi időkben a jogirodalom különbséget tesz ún. objektív és szubjektív teória között. A joggyakorlat többségében még az objektív teória mellett állást foglalva az ajánlatot az ajánlattevő halálának bekövetkeztével automatikusan megszüntnek, hatálytalannak tekinti, tekintet nélkül arra, hogy a címzett tudott-e vagy sem e tényről.¹³⁶ A szubjektív teória még „ingoványos talajon áll”, hiszen az ajánlat hatálytalanná válását nem ipso iure, az ajánlattevő halálához köti, hanem a címzettnek az erről való tudomásszerzéséhez. Így nem kizárt az, – mely tipikusan nem a common law jogrendszerek sajátossága – hogy ezen elmélet alkalmazása esetén a szerződés a címzett elfogadó nyilatkozatának megtételével az ajánlattevő halála ellenére is érvényesen létrejön.¹³⁷ A francia jogi hagyományok alapján az ajánlat csak addig áll fent, amíg az valójában tükrözi az ajánlattevő valóságos akaratát,¹³⁸ így az ajánlati kötöttség létjogosultságát – hasonlóan a fent említett tipikus angolszász gyakorlathoz – nem fogadja el, éppen ezért az ajánlat főszabály szerint mindaddig visszavonható, ameddig azt a címzett el nem fogadja, tehát szerződés nem keletkezik.¹³⁹ Annak ellenére, hogy a kontinentális jogrendszerek közül egyedül a francia jogrendszer helyezkedik a római jogi gyakorlatnak megfelelő álláspontra, a joggyakorlat nem egységes a kérdés tekintetében.¹⁴⁰ Napjaink francia jogirodalma¹⁴¹ immáron nem automatikusan tekinti hatálytalannak az ajánlatot az ajánlattevő halálával, hanem disztinkvál. Amennyiben az ajánlattevő személye meghatározó fontosságú az ajánlat tárgyát képező ügylet tekintetében (tipikusan személyes jellegű szolgáltatások), úgy az ajánlat a halál tényével hatályát fogja veszíteni, ellenkező esetben azonban az ajánlat fent marad, a szerződés az alapján az örökösökkel köthető meg.

A hatályos Polgári törvénykönyvünk a Kereskedelmi törvényhez¹⁴² és az MTJ-hez hasonló rendelkezést nem tartalmaz, viszont mind a jogirodalom,¹⁴³ mind a joggyakorlat¹⁴⁴ osztja azt

¹³⁰ Helmut Heinrich, Palandt Bürgerliches Gesetzbuch, 59. Aufl., C. H. Beck, München, 2000, 150.

¹³¹ „... A még el nem fogadott ígéret, hacsak egyik fél hal is meg a meggondolási határidő alatt, nem száll át az örökösökre.” /Optk. 918. §/ Vö. Kolosváry i. m. 59.

¹³² Neumann i. m. 201.

¹³³ Michael Furmston, Cheshire Fifoot & Furmston's Law of Contract 15th ed., Oxford University Press, 2007. 80-81.

¹³⁴ Comment of Restatement 2d of the Law: Contracts. 48. § Death or Incapacity of Offeror or Offeree

¹³⁵ Joseph M. Perillo, Calamari and Perillo on Contracts, 5th ed. West, 2003. 92-93.

¹³⁶ Ld. Pearl v. Merchants-Warren Nat. Bank, 9 Mass. App. Ct 853, 400 N. E. 2d 1314 (1980); Stang v. McVane, 44 P. 3 d 41 (Wyo. 2002)

¹³⁷ Gay v. Ward, 67 Conn. 147, 34 A. 1025 (1895)

¹³⁸ Hugh Beale et al., Cases Materials and Text on Contract Law. Hart, Oxford, 2010. 284.

¹³⁹ Michael Fromont, Droit allemand des affaires, Droit des biens et des obligations – Droit commercial et du travail, Paris, 2001, 158.

¹⁴⁰ Ld. részletesen Beale i. m. 284.

¹⁴¹ Alain Benabent, Droit civil – Les obligations, 11e éd., Paris, 2007, 60.

¹⁴² „Az ajánlat, a megbízás vagy megbatalmazás, mely a kereskedelmi ügylet körében kereskedőtől ered, ennek halálával visszavontnak nem tekintendő, kivéve, ha az ellenkező szándék az illetőnek saját nyilatkozatából, vagy a fenforgó körülményekből kitűnik.” /KT. 289. §/ - 1875. évi XXXV/II. tv.

¹⁴³ Bíró i. m. 270.

¹⁴⁴ Vö. a contrario BH2012. 64.

az álláspontot, hogy az ajánlattevő halála esetén a kötöttség nem szűnik meg, az a jogutódot terheli. Azt a megállapítást, hogy a halál ténye az ajánlat önálló jogi létére, hatályára főszabály szerint nincsen kihatással, erősíti a Ptk. azon rendelkezése is, miszerint a „*kötelezett halálával a szerződés nem szűnik meg, kivéve, ha csak személyesen teljesíthető szolgáltatásra irányul.*”¹⁴⁵ Esetünkben nem szerződésről van szó ugyan, hanem egyoldalú kötelezettségről, viszont a Ptk. szerint a törvény eltérő rendelkezése hiányában az egyoldalú nyilatkozatokra is a szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni,¹⁴⁶ így hatályos szabályozásunk alapján az ajánlattevőnek az ajánlat hatályosulását követően történő halála az ajánlati kötöttséget csak akkor szünteti meg, ha az ajánlat tárgyát képező szolgáltatás személyes jellegű volt.

Rendkívül érdekes, hogy az általam vizsgálat tárgyává tett hatályos magánjogi kódexek közül egyedül az Optk. ma hatályos szövegváltozata tartalmaz rendelkezést e kérdésre, az ajánlatra vonatkozó szabályozás körében, mégpedig a kontinentális gyakorlatnak megfelelően, a germán jogi elméletet követve úgy rendelkezik, hogy főszabály szerint az ajánlattevőnek az elfogadó nyilatkozat megtétele előtt bekövetkező halála az ajánlat hatályát nem szünteti meg.¹⁴⁷ Vélhetően a ma hatályos Optk. e szabályozást – eltérően a többi kontinentális kódextól – azért tartja fontosnak hangsúlyozni, mert mint fentebb kifejtésre került, a Magyarországon is hatályba léptetett Optk. ellentétes álláspontot vallott.

2. Az elkésett elfogadó nyilatkozat esete

Láthatjuk, hogy a kötöttségi idő „eredménytelen” elteltével a kötöttség megszűnik, az ajánlat hatályát veszíti. Előfordulhat azonban, hogy a concausák eredményeként telik le a kötöttségi idő anélkül, hogy szerződés az elfogadás hatására létrejött volna. Tipikusan erről van szó akkor, ha a címzett idejében megküldött elfogadó nyilatkozata késve érkezik meg az ajánlattevőhöz. Fontos hangsúlyozni, hogy erről az esetről csak akkor beszélhetünk, ha az elfogadó nyilatkozat időben el lett küldve, hiszen ha a kötöttségi időn túl történt meg a küldés, akkor vitán felül áll, hogy a nyilatkozat nem eredményez szerződést,¹⁴⁸ még akkor sem, ha a késedelem nem felróható az elfogadó félnek. Bíró György megfogalmazása szerint „*a válaszadás időbeli megfelelése felróhatóságtól független, objektív alapú ténykérdés.*”¹⁴⁹

A jogalkalmazási gyakorlat is egységes abban a kérdésben, hogy abban az esetben, ha az ajánlat a címzett féllel szemben hatálytalanává válik, akkor az a szükségképpen címzett elővásárlásra jogosulttal szemben is hatálytalan lesz.¹⁵⁰

A Ptk. kimondja, hogy „*Ha az elfogadó idejében megtett nyilatkozata az ajánlattevőhöz elkésve érkezik, az ajánlattevő köteles a másik felet haladéktalanul értesíteni arról, hogy a szerződés nem jött létre. Ha ezt elmulasztja, a szerződés létrejön.*”¹⁵¹ A jogbiztonságot szolgálja a Ptk. ezen rendelkezése is – pont úgy, ahogyan az is, hogy a késve megküldött elfogadó nyilatkozta nem eredményez szerződést –, hiszen a címzett fél, aki a kötöttségi idő alatt szabályszerűen megküldte elfogadó nyilatkozatát, alappal bízott abban, hogy a szerződés közötté és az ajánlattevő között

¹⁴⁵ Ptk. 323. § (1) bek.

¹⁴⁶ Ptk. 199. §

¹⁴⁷ „... Er erlischt auch nicht, wenn ein Teil während der Annahmefrist stirbt oder handlungsunfähig wird, sofern nicht ein anderer Wille des Antragstellers aus den Umständen hervorgeht.”/ABGB 862. §/ Vö. Graziano – Bóka i. m. 213.

¹⁴⁸ Vö. Neumann i. m. 209.

¹⁴⁹ Bíró i. m. 271.

¹⁵⁰ BH2008. 25.

¹⁵¹ Ptk. 214. § (4) bek.

létrejött, hiszen azt feltételezhette, hogy az elfogadása rendes időben megérkezett.¹⁵² Éppen ezért nem tartható bizonytalanságban, mivel a szerződés létének alapos feltételezéséből eredően egy olyan kötelmi viszony alapján kezdheti meg egy szolgáltatás teljesítését, amely a másik fél tudomása szerint nem is létezik, és ebből kára keletkezhet. Éppen ezért mondja ki a Ptk. a fenti rendelkezést, melyben az ajánlattevőt egy speciális tájékoztatási, együttműködési kötelezettséggel terheli, miszerint haladéktalanul köteles értesíteni a címzettet arról, hogy a szerződés nem jött létre. Amennyiben e kötelezettségét elmulasztja, tulajdonképpen e mulasztás fogja létrehozni a szerződést¹⁵³. Ez az értesítés védi az elfogadót. Nagyon fontos, hogy az értesítésnek *haladéktalannak* kell lennie, hiszen abban az esetben, ha az ajánlattevő hallgat vagy késlekedik a tájékoztatással, a szerződés annak ellenére létrejön, hogy az elfogadó nyilatkozat késve érkezett meg.

VII. Az ajánlat elfogadása, mint szerződést konstruáló momentum

Az ajánlat, mint már kifejtésre került, a „*készülőben lévő szerződésnek*”¹⁵⁴ pusztán egyik része. Ahhoz, hogy az perfektté váljon, szükséges egy, az ajánlatot mindenben megegyező elfogadó nyilatkozat.

A Ptk. kimondja, hogy „*a szerződés a jelenlévők között abban az időben jön létre, amikor az ajánlatot elfogadják, távollévők között pedig akkor, amikor az elfogadó nyilatkozat az ajánlattevőhöz megérkezik.*”¹⁵⁵

Jelenlévők között egyszerűbb a szerződés létrejöttének megítélése, távollévők esetén azonban törvényben meghatározott momentumhoz kötjük az elfogadást. A szerződés a Ptk. rendelkezése szerint nem abban a pillanatban jön létre *de iure*, amikor az elfogadó nyilatkozatot a címzett megteszi, hanem akkor, amikor e nyilatkozat az ajánlattevő számára hatályossá válik. Hasonlóan az ajánlat hatályosulásához, az elfogadó nyilatkozat is a *megérkezéssel* válik hatályossá, tehát a szerződés ekkor jön létre. Azért nem az elfogadó nyilatkozat tényleges megtételekor, vagyis annak elküldésekor jön létre a szerződés, mert az ajánlattevő *tudtán kívül nem kerülhet szerződéses kötelezettségbe.*¹⁵⁶ Eltér ettől a common law jogi szabályozása, hiszen az angol jogrendszerekben a kontinentálistól eltérő és egyedülálló módon, a szerződés az elfogadás megtételével, tehát a válaszevél feladásával hatályossá válik.¹⁵⁷ Nagyon érdekes, hogy szűk körben, de hazánkban is találkozhattunk ezzel a megoldással, mégpedig a mind a KT, mind pedig az MTJ szabályozásában. A KT. rendelkezés így szól: „*Öz szerződésnél, mely távollévők közt keletkezett, a megkötés idejéül azon időpont tekintetik, melyben az elfogadási nyilatkozat elküldetett, vagy elküldés végett feladatott.*”¹⁵⁸ E rendelkezés a szerződés perfekcióját az elfogadó nyilatkozat elküldéséhez vagy annak feladásához kötötte úgy, ahogy ma az angolszász országokban teszik ezt, és mely szabályozás (teljesen idegen) a hatályos kontinentális jogoktól. Kolosváry szerint ez a szabályozás kizárólag a kereskedelmi forgalom igényeit tartja szem előtt, így szigorúsága miatt az általános magánjogra nem tekinti alkalmazhatónak.¹⁵⁹ E tudományos megállapítás ellenére

¹⁵² Katona i. m. 132.

¹⁵³ Petrik i. m. 70.

¹⁵⁴ Katona-Kiss-Reiner i. m. 94.

¹⁵⁵ Ptk. 213. § (1) bek.

¹⁵⁶ Csanádi i. m. 1016.

¹⁵⁷ Vö. Csanádi i. m. 1016.

¹⁵⁸ KT. 318. §

¹⁵⁹ Kolosváry i. m. 60.

azonban az MTJ is hasonlóképpen szabályoz, amikor kimondja, hogy *a távollévők között kötött szerződés joghatásai (...) az elfogadó nyilatkozat elküldésének időpontjában kezdődnek.*¹⁶⁰

A hatályos jogunk által hatályosulás időpontjaként megjelölt megérkezés ez esetben is a tudomásszerzés lehetőségét jelenti, tehát a szerződés létrejöttéhez nem szükséges az, hogy az ajánlattevő az elfogadást ténylegesen tudomásul vegye. Annak fényében, hogy az elfogadó nyilatkozat hatályosulását annak ajánlattevőhöz történő megérkezésétől számítjuk, kétséget kizáróan helytálló a Ptk. rendelkezése, mely a szerződés létrejöttének helyét távollévők között tett ajánlat esetén az ajánlattevő lakóhelyeként, székhelyeként, illetve telephelyeként jelöli meg.¹⁶¹

1. Az elfogadó nyilatkozat hatályosulásának kérdésére kialakult elméletek

Az elfogadó nyilatkozat teszi perfectté a szerződést, de vajon melyik az a mozzanat, amely megtörténtével ténylegesen létrejött szerződésről beszélhetünk?¹⁶²

Az elfogadó nyilatkozat hatályosulásának kérdése tekintetében történetileg három elmélet alakult ki:¹⁶³ az ún. elfogadási elmélet az elfogadó nyilatkozat hatályosulásának időpontjaként annak az ajánlattevőhöz történő megérkezését tekintette irányadónak, ekként rendelkezik hatályos Ptk.-nk is.¹⁶⁴ Az ún. declaratio elmélet szerint az elfogadó nyilatkozat hatályossá válásához elegendő az, hogy azt a címzett elküldje.¹⁶⁵ Mint láthattuk, ezt az elvet követve szabályozta a jogintézményt mind a KT., mind pedig az MTJ. E két elmélet között napvilágot látott egy köztes szemlélet is, amely az elfogadó nyilatkozat hatályosulását annak az ajánlattevő tudomására jutásához¹⁶⁶ kötötte, tehát nem elégedett meg a tudomásszerzés lehetőségével, kifejezetten megkívánta azt, hogy tudomásul is vegye a nyilatkozatot az ajánlattevő. Ez utóbbi elmélet alkalmazása úgy vélem nem célravezető, annak ellenére, hogy a szerződés perfectté válásához a felek valódi szubjektumát tekinti irányadónak, de éppen ebből eredően egy bizonytalansági faktorhoz köti a szerződés érvényre jutását, a forgalom biztonsága miatt viszont elvárt egy bizonyos fokú objektivitás, melynek úgy vélem, hogy az elfogadási elmélet szerinti szabályozás teljes mértékben megfelel.

2. Az elfogadó nyilatkozat megtételének módja

Az elfogadó nyilatkozatot – mint már említésre került – tipikusan abban a formában kell, illetve célszerű megtenni, melyben az ajánlat érkezett. Egyébiránt főszabály szerint úgy az elfogadó nyilatkozatra is, mint az ajánlatra az alakszerűtlenség főszabálya¹⁶⁷ vonatkozik, mint azt egy 1940-es kúriai döntésben¹⁶⁸ is megfogalmazást nyert: amennyiben az elfogadó nyilatkozatot törvény vagy a felek megállapodása nem köti alakszerűségek betartásához, nemcsak szóbeli nyilatkozattal, hanem az ajánlat elfogadását megfelelően kifejezésre juttató más magatartással is érvényesen meg lehet tenni. A gyakorlatban számos ráutaló magatartással történő

¹⁶⁰ MTJ. 957. §

¹⁶¹ Ptk. 213. § (3) bek.

¹⁶² Katona-Kiss-Reiner i. m. 95.

¹⁶³ Neumann i. m. 214.

¹⁶⁴ Az elmélet képviselői pl. Hauser, Schott (Neumann i. m. 214.)

¹⁶⁵ Az elmélet képviselői pl. Puchta, Kunzle (Neumann i. m. 214.)

¹⁶⁶ Az elmélet képviselője pl. Windscheid (Neumann i. m. 214.)

¹⁶⁷ Ptk. 216. § (1) bek.

¹⁶⁸ K. 1940. okt. 1. – P. I. 2388/1940 (Vö. Grill XXXIV. Kötet 233.)

szerződéskötés érzékelhető, így például akkor is erről van szó, amikor a villamosra felszállva jegyvásárlási céllal pénzt nyújtunk a villamosvezetőnek, aki azt elveszi, cserébe pedig jegyet ad nekünk. Bizonyos esetekben azonban körültekintően kell vizsgálni azt, hogy a szerződő fél hallgatása ráutaló magatartásnak minősül-e, és így vajon létrejön a szerződés, vagy sem.¹⁶⁹ Az alakszerűtlenség szabálya mellett természetesen nem tekinthetünk el attól sem, hogy az ajánlatra is a tárgyat képező, megkötendő szerződés alakszerűségi szabályai alkalmazandók, így ha a törvény az adott szerződésre írásba foglalási kötelezettséget ír elő, akkor mind az ajánlat, mind pedig az elfogadó nyilatkozat megtétele csak és kizárólag írásban lesz érvényes. Természetesen semmi akadálya nincsen annak sem, hogy az ajánlattevő akkor is meghatározott formához kösse az elfogadó nyilatkozat érvényességét, ha azt jogszabály nem követeli meg. Alakszerűségi szempontból a kezesség, ill. a kezesi szerződés helyzete speciális. A Ptk. kimondja, hogy kezességet csak írásban lehet vállalni,¹⁷⁰ azonban magára a kezesi szerződés megkötésére vonatkozó alakiséget nem ír elő. Ez azt jelenti, hogy e jogintézmény a Ptk.-ban az egyetlen, ahol az ajánlat megtételére nézve írásba foglalási kötelezettség áll fent, a szerződés viszont már alakszerűtlenül, akár szóban is megkötődhet. Tehát az alakszerűsége vonatkozó szabályozás atipikus módon válik ketté.

Az ajánlat visszavonására vonatkozó szabályok a Ptk. rendelkezése szerint irányadók az elfogadó nyilatkozat visszavonására is, tehát a nyilatkozat hatályossá válásáig visszavonható. Kereskedelmi törvényünk Ptk.-tól eltérően külön rendelkezett az elfogadó nyilatkozat visszavonásáról is, miszerint „*az elfogadás hatályát veszíti, ha az ajánlattevő annak visszavonásáról az elfogadási nyilatkozat megérkezése előtt, vagy ezzel egyidejűleg értesül.*”¹⁷¹ Láthatjuk, hogy a KT. a visszavonásról való értesüléshez köti a visszavonó nyilatkozat hatályát, míg a Ptk. annak megérkezéséhez. A KT. eszerint megkövetelte az elfogadó nyilatkozat visszavonásáról történő tudomásszerzést, ettől eltérően a Ptk. pedig megelégszik a megérkezéssel, vagyis a tudomásszerzés lehetőségével.

Mint már említésre került, a késve megküldött elfogadó nyilatkozat hatályos Ptk. kifejezett rendelkezése hiányának ellenére, de az ajánlati kötöttségre és az ajánlat hatályosságára vonatkozó szabályokból eredően nem konstruál szerződést, hiszen az ajánlati kötöttség megszűnésével az ajánlat hatályát veszíti, a késedelmesen megküldött elfogadó nyilatkozat ez esetben legfeljebb új ajánlatnak minősülhet. A Javaslat azonban kifejezetten rendelkezik a késedelmesen küldött elfogadó nyilatkozat kérdésében, miszerint az főszabály szerint nem hoz létre szerződést, viszont a szerződés létrejön abban az esetben, ha erről a tényről az ajánlattevő az elfogadót késedelem nélkül tájékoztatja.¹⁷² Ez esetben arról van szó, hogy a Javaslat pusztán főszabály szerint tekinti az elkésztett elfogadó nyilatkozatot új ajánlatnak, melyre újabb elfogadó nyilatkozatot vár, kivételes esetben pedig mégis elfogadásnak tekinti azt, vélhetően a forgalmi viszonyok megkönnyítése céljából.

3. Az ajánlattól eltérő tartalmú elfogadó nyilatkozat joghatásai

Az ajánlat elfogadásának csak és kizárólag az a nyilatkozat tekinthető, mely az ajánlatot tartalmilag, teljes terjedelemben magáévá teszi, mentesen bármilyen módosítástól, kiegészítéstől. Abban az esetben, ha az ajánlatra tett elfogadó nyilatkozat az ajánlattól eltér – éspedig akár

¹⁶⁹ BH1986. 429

¹⁷⁰ Ptk. 272. § (2) bek.

¹⁷¹ KT. 316. §

¹⁷² Javaslat 6:69. § (1) (2) bek.

kevésbé lényeges tényben, körülményben, szerződési feltételben történik az eltérés¹⁷³ – nem elfogadásról, hanem új ajánlatról beszélünk, így a tárgyalási pozíciók felcserélődnek. Ezt a tényt a Kúria is megállapította egy 1938-as döntésében.¹⁷⁴ A döntés kifejezésre juttatja, hogy az olyan elfogadási nyilatkozatot, amelyet feltételek vagy megszorítások mellett tettek, az ajánlat visszautasításának és ezzel egy időben új ajánlatnak kell tekinteni.¹⁷⁵ A Ptk. egyszerűen a következőképpen fogalmazza meg az új ajánlat keletkezését: *Az ajánlattól eltérő tartalmú elfogadást új ajánlatnak kell tekinteni.*¹⁷⁶

Érdekes, hogy a Javaslat részben ellentmond a joggyakorlatnak azzal, hogy kifejezetten kihangsúlyozza azt, hogy az ajánlattól *lényeges* kérdésben eltérő tartalmú elfogadás minősül csak új ajánlatnak.¹⁷⁷ Rendelkezik arról is, hogy a contrario a lényeges kérdésnek nem minősülő (...) kiegészítő vagy eltérő feltételt tartalmazó nyilatkozat¹⁷⁸ elfogadó nyilatkozatnak minősül, annak jogkövetkezményei megfelelően érvényesülnek. Viszont a felek alapvető, szerződési tárgyalásokra vonatkozó rendelkezési jogából eredően abban az esetben, ha az ajánlattevő kifejezetten arról rendelkezett, hogy az ajánlatra tett elfogadó nyilatkozatnak az ajánlatot teljes terjedelmében és változatlanul kell akceptálnia, és ennek ellenére az ajánlattól lényegesnek nem minősülő kérdésben történik eltérés, akkor az ajánlat visszautasításának, és egyúttal új ajánlatnak minősül.¹⁷⁹ Úgyszintén akkor is új ajánlatról lesz szó, ha a lényegesnek nem minősülő módosítást tartalmazó elfogadó nyilatkozat ellen az ajánlattevő késedelem nélkül tiltakozik.

Összegzés

Dolgozatomban az egyes jogrendszerek szabályozási rendszerének összehasonlítása mellett törekedtem a jogintézmény dogmatikai kérdéseinek megválaszolására, azok elemzésére. Így megfogalmazásra került az ajánlatnak egy, annak minden lényeges fogalmi elemét konjunktíve tartalmazó önálló definíció.

Az egyes jogrendszereknek az ajánlati kötöttség jogintézményéhez való viszonyulását, annak jogilag legitimként vagy illegitimként történő elfogadását tipikusan az határozza meg, hogy az adott jogrendszer elismeri vagy sem az egyoldalú nyilatkozat kötelező erejét. Így tipikusan e tényről függ az is, hogy a szerződés létre nem jötte esetén milyen jogkövetkezmények alkalmazandók, valamint az is, hogy adott jogrendszer hatálmegszüntető hatást tulajdonít-e a halálnak, vagy sem.

Levonhatjuk azt a dogmatikai következtetést, hogy amennyiben az adott jogrendszer az ajánlati kötöttség intézményét elfogadja, úgy az ajánlat egy függő jogi helyzetet keletkeztet egyik részről, másik oldalról pedig egy hatalmasságot konstruál. E várományosi helyzetet kizárólag az alakító joggal való élés képes kiteljesíteni, így szerződést perfektuálni.

A Javaslat rendelkezéseiben tipikusan jogharmonizációs cél dominál. A jogintézmény dogmatikai tartalma lényegét tekintve azonos a hatályos szabályozással, azonban a Javaslat tartalmaz üdvözlendő rendelkezéseket is. Így például a szerződés visszavonhatósága tekintetében megszünteti az indokolatlan különbségtételt a magánszemélyek és gazdálkodó szervezetek között, az ajánlatnak a jelenlévők között történő elfogadása tekintetében – ha hallgatólag is

¹⁷³ BH2000. 1491

¹⁷⁴ K. 1938. okt. 4. – P. V. 2633/1938. (Vö. Grill. XXXII. Kötet 365.)

¹⁷⁵ Vö. KT. 319. §

¹⁷⁶ Ptk. 213. § (2) bek.

¹⁷⁷ Javaslat 6: 68. § (1) bek.

¹⁷⁸ Javaslat 6: 68. § (2) bek.

¹⁷⁹ Javaslat 6:68. § (2) bek. a) pont

– de törekszik a technikai kiterjesztésre, valamint főszabályként határozza meg azt a szabályt, miszerint az elfogadó nyilatkozatnak az ajánlattól lényegesnek nem minősülő kérdésben történő eltérése a szerződés létrejöttét eredményezi. Úgy vélem, hogy ez utóbbi rendelkezés a gazdasági kapcsolatok gördülékenyebb lebonyolítását eredményezi.

Láthattuk, hogy az ajánlattevő, kötöttségének idejét meghatározhatja, de láthatjuk azt is, hogy e tekintetben nem cselekedhet korlátlanul, így tipikusan a határozatlan időre tett ajánlat is határozottnak minősül.

Összegzésként megállapítható, hogy a szerződés létrejövetele a szerződési jog alapkövét jelenti, hiszen minden kontraktuális talajon felmerülő jogvita feltételezi a szerződés létét. Egy-egy esetben nem egyszerű megállapítani az akaratnyilatkozatok jellegéből adódóan, hogy az valóban szerződéskötésre irányuló szándékot fejezett-e ki vagy sem. Így lévén, hogy tipikusan a felek között e tárgyalási szakaszban nincsen olyan értelemben vett jogi kikényszeríthetőség, mint a *pacta sunt servanda* elv, fokozottan kell vizsgálni a felek szubjektív viszonyulását, szerződési szándékuk létét. Amennyiben az adott akaratnyilatkozat ajánlatnak minősül, a törvény főszabály szerint egy jogi garanciát nyújt a másik félnek annak érdekében, hogy kontraktuális védelem hiányában se váljon kiszolgáltatottá. Ezért fontos, hogy a szerződéskötést megelőző folyamat legalább az alapvető védelem szintjén jogi biztonságot nyújtson a feleknek.

Irodalomjegyzék

- Almási Antal: A háború hatása a magyar magánjogra. Budapest, Franklin-társulat nyomdája, 1917.
- Almási Antal: Kötelmi jog kézikönyve. Budapest, Tébe Kiadóvállalata M. SZ., 1929. I. kötet
- Beale, Hugh et al.: Cases Materials and Text on Contract Law. Hart, Oxford, 2010.
- Beale, Hugh: The development of European Contract Law: Towards a European Civil Code (In. A magyar magánjog az európai jogfejlődés áramában – A Miskolci Egyetem ÁJK Jubileumi Konferenciájának Kiadványa. Miskolc. Novotni Kiadó, 2002.)
- Benabent, Alain: Droit civil – Les obligations, 11e éd., Paris, 2007.
- Benedek Károly: A szerződés megkötése (In. A polgári törvénykönyv magyarázata (XVII–XVIII. Fejezet), Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2001., szerk. Gellért György
- Besenyi Lajos: Kötelmi jog általános rész. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009.
- Bíró György: Kötelmi jog. Miskolc. Novotni Kiadó, 2010.
- Bíró György – Lenkovics Barnabás: Általános tanok. Miskolc, Novotni Alapítvány, 2006.
- Csanádi György: A szerződés megkötése (In. A polgári törvénykönyv magyarázata (XVIII. Fejezet), Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 1981., szerk. Eörsi Gyula – Gellért György)
- Engel, Pierre: Traité des obligations en droit Suisse – Dispositions generales du CO, 2e éd., Berne, 1997.
- Fazekas Judit: Az európai integráció hatása a magyar magánjog fejlődésére, különös tekintettel a fogyasztóvédelemre (In. A magyar magánjog az európai jogfejlődés áramában – A Miskolci Egyetem ÁJK Jubileumi Konferenciájának Kiadványa. Miskolc. Novotni Kiadó, 2002.)
- Furmston, Michael: Cheshire Fifoot & Furmston's Law of Contract 15th ed., Oxford University Press. 2007.
- Fromont, Michael: Droit allemande des affaires, Droit des biens et des obligations – Droit commercial et du travail, Paris, 2001.

- Gellén Klára: Az akarat szerepe a szerződésalkötés során, különös tekintettel a színlelésre (In: Acta Universitatis Szegedensis Acta Juridica et Politica. Tomus LXII. Fasc. 4., Szeged, 2002.)
- Graziano, Thomas Kadner – Bóka János: Összehasonlító szerződési jog. Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2010.
- Grill-féle Döntvénytárak. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata
- Heinrich, Helmut: Palandt Bürgerliches Gesetzbuch, 59. Aufl., C. H. Beck, München, 2000.
- Izsó Krisztina: Culpa in contrahendo. A szerződésalkötést megelőző jogviszony deliktualis vagy kontraktuális jellegének problémája. (In: Jogi tanulmány. Budapest. ELTE-ÁJK, 1998.)
- Katona Mór: Ajánlat. Jogi Lexikon. 131-133 pp. 1900. III. Kötet
- Katona Mór – Kiss Mór – Reiner János: Magyar magánjog. III. Kötet. Kötelmi jog. Budapest, Singer és Wolfner Kiadása, 1898.
- Kolosváry Bálint: A magyar magánjog tankönyve. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1911. II. kötet
- Köles Tibor- Sághy Mária: Polgári jog II. Kötelmi jog. Budapest, Novissima Könyvkiadó. 2006.
- Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része. Budapest-Pécs. Dialog Campus Kiadó. 1997.
- Neumann Ármin: A Kereskedelmi törvény magyarázata. Budapest, Atheneum Társulat, 1895. II. kötet.
- Perillo, Joseph M.: Calamari and Perillo on Contracts, 5th ed. West, 2003.
- Petrik Ferenc (szerk.): A szerződések joga. Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 1993.
- Sárközy Szabolcs: Kötelmi általános rész (In: A magánjog alapjai (V. Fejezet), Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007., szerk. Török Gábor)
- Szladits Károly: Az osztrák polgári törvénykönyv, hatásában a magyar magánjogra. Budapest, Politzer, 1932.
- Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1933. I. rész
- Török Tamás: Érvénytelenség és személyi hatálytalanság (In: Gazdaság és Jog 12/2002. X. évfolyam; 14-20 pp.)
- Ujlaki Tamás: A szerződés megkötése (In: A Polgári törvénykönyv magyarázata. III. kötet. Kötelmi jog általános rész. XVIII. fejezet). Magyar Hivatalos Közlönykiadó, é.n.
- Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2008.
- Verebics János: Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai. A jogegységesítés útjai és újabb állomásai. Budapest, Typonova Kft., 2004.

Felhasznált jogforrások

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
2009. évi CXX. törvény a Polgári Törvénykönyvről (*nem lépett hatályba*)
- Új Polgári Törvénykönyv Javaslat 2012.
1875. évi XXXVII. törvénycikk a Kereskedelmi Törvényről
- 1928-as Magyar Magánjogi Törvényjavaslat
- Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB)
- Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)
- Codice Civile

Felhasznált jogesetek

Dickinson v Dodds (1876) 2 Ch D 463, 40 JP 532, 45 LI Ch 777, 24 WR 594, 34 LT 607,

Court of Appeal

Gay v. Ward, 67 Conn. 147, 34 A. 1025 (1895)

Pearl v. Merchants-Warren Nat. Bank, 9 Mass. App. Ct 853, 400 N. E. 2d 1314 (1980)

Stang v. McVane, 44 P. 3 d 41 (Wyo. 2002)

BDT2000. 293

BDT2005. 1138

BDT2010. 2247

BH1986. 429.

BH1990. 64.

BH1996. 586

BH2000. 1491

BH2003. 203.

BH2008. 25.

BH2012. 64.

Egyéb kútfők

LB GKT 4/1973 sz. állásfoglalás

LB GKT 12/1973. sz. állásfoglalás

LB GK 6. sz. állásfoglalás

Európai Szerződési Jog Alapelvei (Principles of European Contract Law)